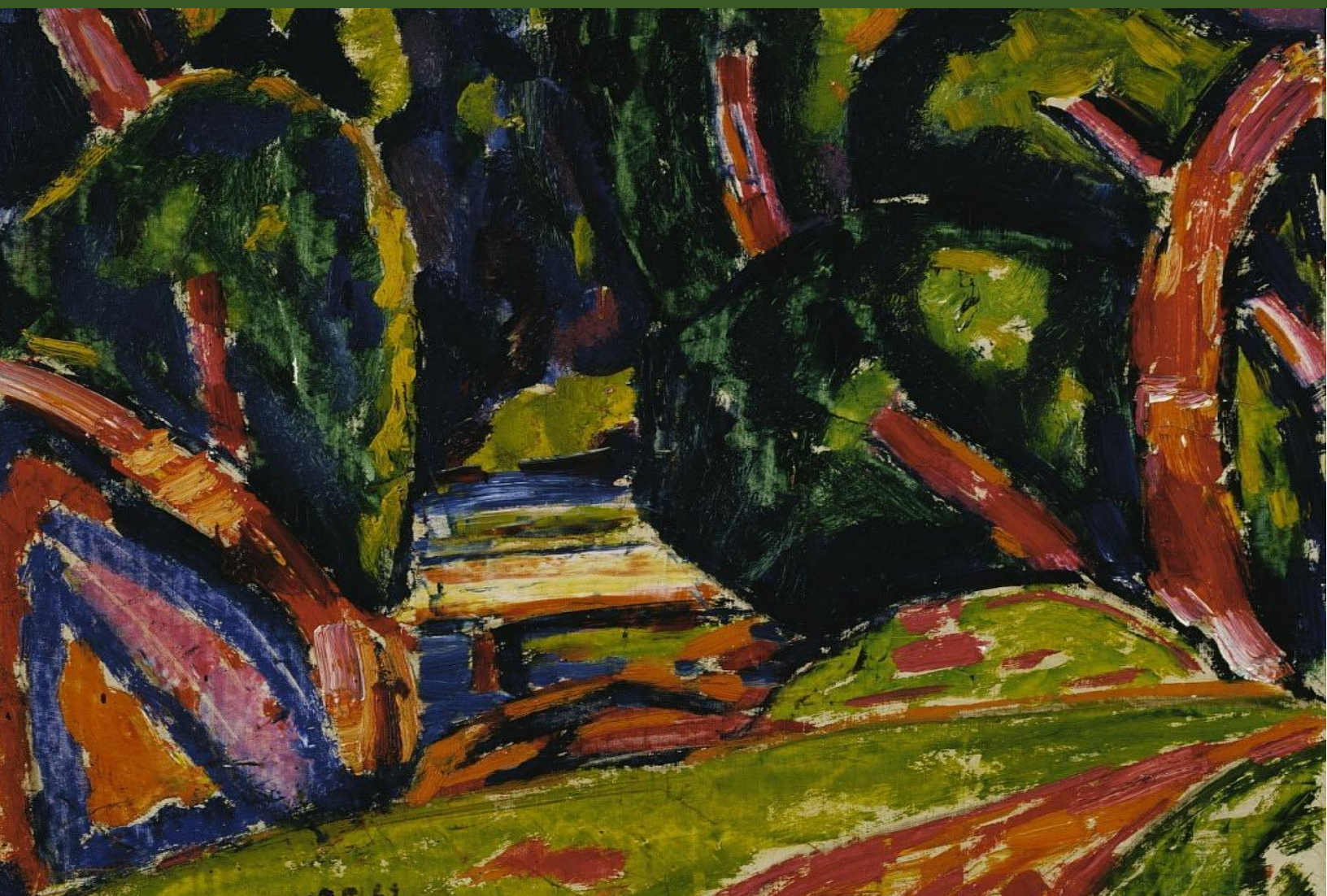

Beogradski centar za ljudska prava

Pravo na azil u Republici Srbiji

Izveštaj za period januar–jun 2023

Sadržaj

Lista akronima	3
Opšti pregled trenutnog stanja u Republici Srbiji.....	4
1. Statistika	6
1.1. Registracija tražilaca azila.....	6
1.2. Rad Kancelarije za azil.....	7
2. Pristup postupku azila i praksa nadležnih organa u prvoj polovini 2023. godine	9
2.1. Pristup postupku azila na aerodromu Nikola Tesla Beograd.....	9
2.2. Odluke nadležnih organa u postupcima klijenata Beogradskog centra za ljudska prava	13
3. Smeštaj tražilaca azila i migranata – uočene izmene i izazovi u praksi.....	17
3.1. Boravak nepraćene i razdvojene dece u smeštajnim kapacitetima u RS	18
4. Integracija	21
4.1. Statistika klijenata BCLJP-a u postupku integracije	21
4.2. Situaciono testiranje – omladinske zadruge	25
4.3. Priče klijenata BCLJP-a o njihovom položaju i iskustvu u Republici Srbiji.....	27
4.4. Poseban dodatak – godinu dana primene privremene zaštite u Republici Srbiji.....	32

Lista akronima

BCLJP – Beogradski centar za ljudska prava

CA – centar za azil

CSR – centar za socijalni rad

EU – Evropska unija

JRS – Jezuitski izbeglički servis

KIRS – Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije

NPM – Nacionalni mehanizam za prevenciju torture

PTC – prihvatno-tranzitni centar

RS – Republika Srbija

SGP – Stanica granične policije

UNHCR – Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice (*United Nations High Commissioner for Refugees*)

ZAPZ – Zakon o azilu i privremenoj zaštiti

Korica: Marsden Hartley, *Red Tree* (1910), dostupno na: <https://bityl.co/KcUM>

Opšti pregled trenutnog stanja u Republici Srbiji

Beogradski centar za ljudska prava (BCLJP) i tokom 2023. godine nastavio je da sprovodi projekat *Podrška izbeglicama i tražiocima azila u Srbiji* uz podršku Visokog komesarijata za izbeglice Ujedinjenih nacija (UNHCR). Pored pružanja besplatne pravne pomoći i zastupanja u postupku azila pred nadležnim organima u Republici Srbiji (RS) i međunarodnim institucijama, tim BCLJP-a je pružao podršku tražiocima azila i izbeglicama u što lakšem i efikasnijem uključivanju u društveni, ekonomski i kulturni život RS.

U izveštaju pred Vama analiziran je položaj tražilaca azila i izbeglica u RS u periodu od januara do kraja juna 2023. godine na osnovu saznanja koja je tim BCLJP-a prikupio tokom zastupanja u postupku azila, terenskog rada i pružanja podrške u integraciji. Izveštaj takođe sadrži podatke koje je BCLJP prikupio kroz redovnu saradnju i komunikaciju s državnim organima i UNHCR-om. Statistički podaci obuhvataju period od 1. januara do 30. juna 2023. godine. Izveštaj su pripremili članovi pravnog i integracionog tima BCLJP-a.

Prema podacima Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije (KIRS), u prvih šest meseci 2023. godine u centrima za azil (CA) i prihvatno-tranzitnim centrima (PTC) registrovano je ukupno 35.714 migranata i tražilaca azila.¹ - u istom periodu prethodne godine kroz smeštajne kapacitete KIRS-a prošlo je oko 4.000 ljudi manje.² Ovi brojevi ukazuju na kontinuirano kretanje stranaca u velikom broju i na to da aktivnost Balkanske rute ne jenjava.

Imajući u vidu da međunarodni oružani sukob između Rusije i Ukrajine još uvek nije okončan, države članice Evropske unije (EU) su, nakon najave Evropske komisije, produžile trajanje privremene zaštite za izbeglice iz Ukrajine za najmanje godinu dana.³ Sledeći primer evropskih država, Vlada RS je u martu donela odluku o produženju Odluke o pružanju privremene zaštite u Republici Srbiji raseljenim licima koja dolaze iz Ukrajine,⁴ čime je trajanje privremene zaštite produženo na dodatnih godinu dana, odnosno do 18. marta 2024. godine. U posebnom delu ovog izveštaja, tim BCLJP-a je analizirao položaj osoba koje uživaju privremenu zaštitu u RS od njenog stupanja na snagu, te prednosti, ali i izazove s kojima se njeni nosioci suočavaju u praksi.

¹ „Komesarijat: Od početka 2023. godine registrovano 35.714 izbeglica i migranata u Srbiji“, *Beta*, 20. jun 2023. godine, dostupno na: <https://bityl.co/KLpc>.

² Prema podacima KIRS-a, u prvoj polovini 2022. godine kroz CA i PTC u RS prošlo je više od 38.900 osoba. Videti u: *Pravo na azil u Republici Srbiji. Izveštaj za period januar–jun 2022*, Beogradski centar za ljudska prava (Beograd, 2022), str. 5, dostupno na: <https://bit.ly/3YthztZ>.

³ Vidi više na: „Temporary protection for displaced persons from Ukraine“, EUAA, dostupno na: <https://bityl.co/KYbm> i „EU Solidarity with Ukraine: one year of temporary protection for people fleeing Russian aggression against Ukraine“, European Commission, 8. mart 2023. godine, dostupno na: <https://bityl.co/KYbp>.

⁴ *Sl. glasnik RS*, br. 36/22 i 21/23.

Nakon što su usvojeni na skupštinskim odborima, od 31. marta 2023. godine u skupštinskoj proceduri nalaze se Zakon o izmenama i dopunama Zakona o strancima⁵ i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zapošljavanju stranaca.⁶ Predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o državljanstvu objavljen je na sajtu Narodne skupštine 5. maja 2023. godine.⁷ Do kraja juna 2023. godine i zaključenja ovog izveštaja, Narodna skupština nije usvojila nijedan od navedenih zakonskih predloga.⁸ Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o azilu i privremenoj zaštiti predstavljen je javnosti još krajem 2022. godine.⁹ Međutim, uprkos najavama, do kraja izveštajnog perioda još uvek nije izrađen ni predlog ovog zakona. U procesu izmena navedenih zakona su tokom tekuće, kao i tokom 2022. godine, učestvovali i predstavnici BCLJP-a sa svojim usmenim i pisanim predlozima koji bi, u slučaju usvajanja, poboljšali položaj izbeglica i tražilaca azila u RS.

Manjkavosti sistema azila u RS, na koje BCLJP godinama ukazuje, još uvek nisu otklonjene. Najveći izazovi se ogledaju u praksi nadležnih organa prilikom pristupa stranaca postupku azila, zatim u dužini trajanja postupka i neizvesnosti o njegovom ishodu. Nadležni državni organi RS još uvek ne poštuju relevantne domaće i međunarodne propise u dovoljnoj meri, dok je procenat odobrenih azila u RS veoma nizak. Kada je reč o pristupu pravima iz oblasti integracije, uprkos napretku u pojedinim oblastima poslednjih nekoliko godina, još uvek nedostaju sistemski rešenja koja vode ka dugoročnoj zaštiti pojedinaca i efikasnom pristupu svim garantovanim pravima. Za potrebe izrade ovog izveštaja, BCLJP je obavio intervju s tri klijenta koji su u postupku integracije u lokalnu zajednicu. Oni su dali saglasnost da njihovo iskustvo iz država porekla, problemi s kojima su se suočavali i položaj u kom se trenutno nalaze budu javno objavljeni. Na taj način, tim BCLJP-a nastavlja s prikazivanjem životnih priča izbeglica kako bi im pružio mogućnost da predoče javnosti i svoju, drugačiju perspektivu.

Izveštaj je namenjen svim državnim organima u čijoj je nadležnosti ostvarivanje prava tražilaca azila i izbeglica, ali i drugim profesionalcima koji prate stanje u oblasti azila. Autori su nastojali da ukažu na trenutno stanje u ovoj oblasti u RS, na primere dobre prakse, ali i na određene nedostatke u radu nadležnih organa, radi njihovog prevazilaženja u budućnosti, a sve u cilju uspostavljanja funkcionalnijeg sistema azila uz RS.

⁵ Dostupno na: <https://bitly.co/KbgP>.

⁶ Dostupno na: <https://bitly.co/KbgS>.

⁷ Dostupno na: <https://bitly.co/Kbgi>.

⁸ Javna rasprava o Predlogu zakona o izmenama i dopunama Zakona o strancima, kao i o Predlogu zakona o izmenama i dopunama Zakona o zapošljavanju stranaca održana je krajem februara 2023. godine, dok je javna rasprava o Predlogu zakona o izmenama i dopunama Zakona o državljanstvu održana sredinom aprila 2023. godine.

⁹ Dostupno na: <https://bitly.co/KYeo>.

1. Statistika

Svi statistički podaci su dobijeni od Kancelarije UNHCR-a u RS, kojoj Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije (MUP) dostavlja izveštaje o radu. Podaci iz ovog izveštaja se odnose na period od 1. januara do 30. juna 2023. godine. Nadležni organi u postupku azila ne objavljuju informacije o svom radu na svojim internet stranicama.

1.1. Registracija tražilaca azila

Od početka 2023. godine, 705 osoba je izrazilo nameru da podnese zahtev za azil u RS,¹⁰ među kojima je bilo 548 muškaraca i 157 žena. Od toga je registrovano 128 dece, od kojih je troje bilo bez pratnje roditelja ili staratelja. Posmatrano po mesecima, u januaru je registrovano 136 osoba koje su izrazile nameru da podnesu zahtev za azil u RS, u februaru 55, u martu 166, u aprilu 83, u maju 110 i u junu 155 osoba.

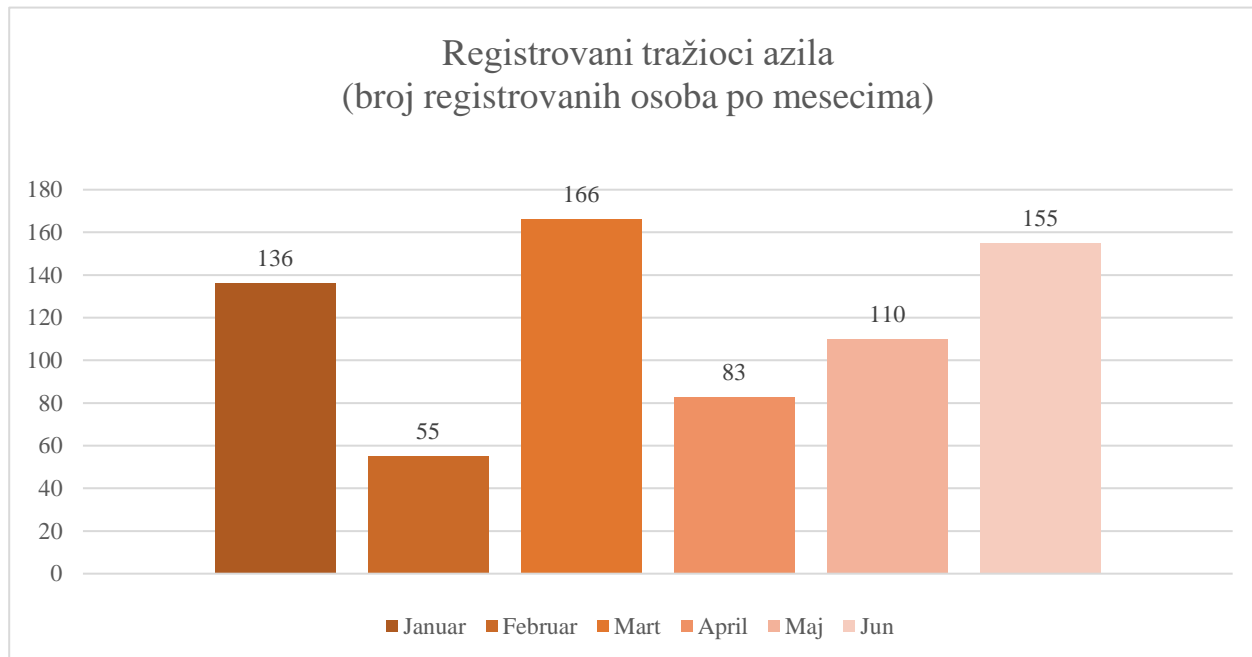
Među strancima koji su izrazili nameru da podnesu zahtev za azil, najviše je bilo osoba iz Sirije (125), zatim iz Avganistana (99), Irana (62), Pakistana (58), Kube (56), Maroka (38), Burundija (36), Iraka (35), Rusije (33), Indije (21), Demokratske Republike Kongo (20), Turske (16), Tunisa (13) i Egipta (10). Takođe, postupku registracije su podvrgnute i osobe iz Mongolije (9), Konga (7), Kameruna i Rumunije (po 6), Kine (5), Jermenije, Hrvatske, Nigera i Somalije (po 4), Etiopije, Gvineje, Moldavije i Palestine (po 3), Alžira, Bugarske, Jamajke, Libije, Sijera Leone i Sudana (po 2). Najmanje tražilaca azila je bilo iz Benina, Bosne i Hercegovine, Brazila, Gambije, Nemačke, Grčke, Kirgistana, Severne Makedonije, Tanzanije i Toga (po jedna).

Većina osoba kojima je u prvih šest meseci 2023. godine izdata potvrda o registraciji stranca koji je izrazio nameru da podnese zahtev za azil u RS (potvrda o registraciji) registrovana je u područnim policijskim upravama (284 osoba), a zatim na Aerodromu „Nikola Tesla“ Beograd (246), dok su na graničnim prelazima registrovane 173 osobe. Na drugim lokacijama, kao što su CA, PTC i Kancelarija za azil, registrovane su ukupno dve osobe.

U periodu od 2008. do kraja juna 2023. godine, ukupno 656.695 osoba je izrazilo nameru da podnese zahtev u RS. Posmatrano po godinama, u 2008. godini je nameru da zatraži azil izrazilo 77 osoba, u 2009. godini 275 osoba, u 2010. godini 522 osobe, u 2011. godini 3.132 osobe, u 2012. godini 2.723 osobe, u 2013. godini 5.066 osoba, u 2014. godini 16.490 osoba, u 2015. godini 577.995 osoba, u 2016. godini 12.821 osoba, u 2017. godini 6.199 osoba, u 2018. godini 8.436

¹⁰ Što je značajno manje u odnosu na isti period 2022. godine, kada je registrovana ukupno 1.981 osoba.

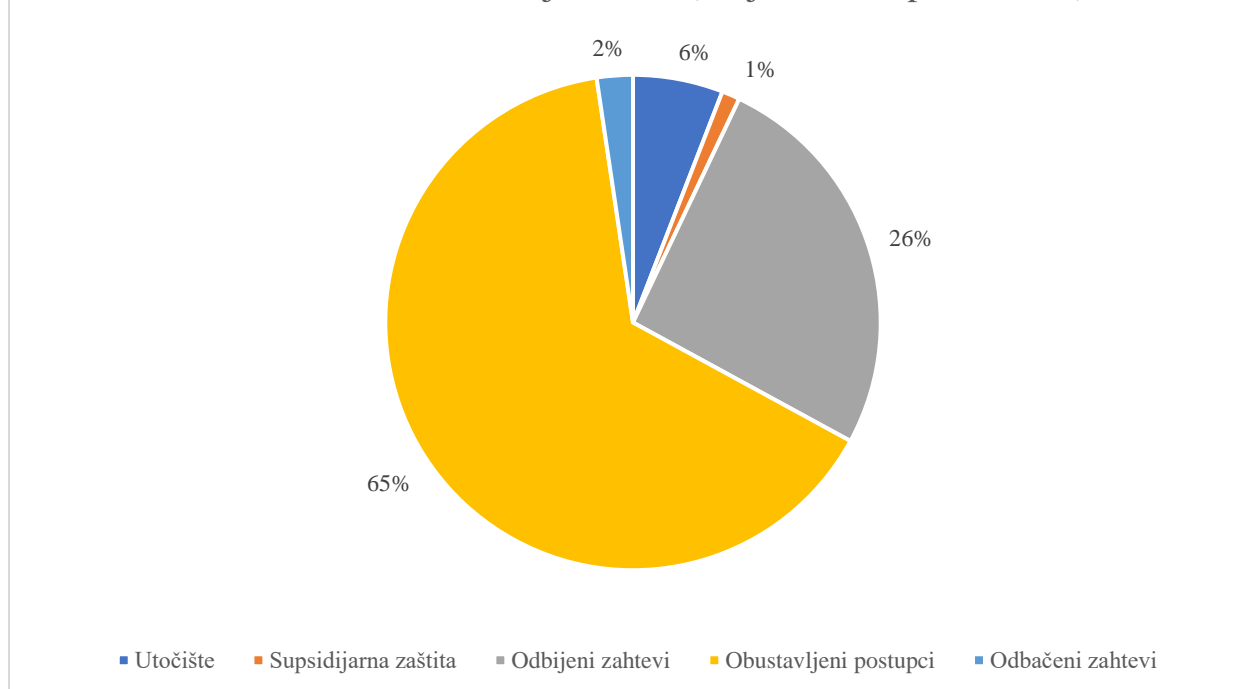
osoba, u 2019. godini 12.937 osoba, u 2020. godini 2.830 osoba, u 2021. godini 2.306 osoba, u 2022. godini 4.181 osoba, a od početka 2023. do kraja juna 2023. godine 705 osoba.

1.2. Rad Kancelarije za azil

Od 1. januara do 30. juna 2023. godine, u RS je podneto ukupno 128 zahteva za azil, dok je održano 37 usmenih rasprava. Kancelarija za azil je u istom periodu dodelila pet utočišta i jednu supsidijarnu zaštitu. Odbijena su 22 zahteva za azil u odnosu na 22 osobe, dok su odbačena dva zahteva. Obustavljeno je ukupno 55 postupaka u odnosu na 55 podnosilaca zahteva, najviše usled činjenice da su napustili RS tokom trajanja postupka azila.

Statistika rada Kancelarije za azil (broj odluka u procentima)

Od 2008. godine, prema dostupnim podacima, nadležni organi u RS usvojili su zahteve za azil za 244 osobe. Pravo na utočište je odobreno za 112 osoba, a supsidijarna zaštita je dodeljena za 132 osobe.

1.2.2. Privremena zaštita

U periodu od 1. januara do 30. juna 2023. godine, 179 osoba je zatražilo privremenu zaštitu po osnovu Odluke o pružanju privremene zaštite u Republici Srbiji raseljenim licima koja dolaze iz Ukrajine.¹¹ Među njima su bila 62 muškarca, 117 žena i 24 dece. U istom periodu, privremena zaštita je odobrena za 198 osoba, od kojih je 191 državljanin Ukrajine, četiri osobe su državljani Ruske Federacije, a tri državljani Libije.

¹¹ *Sl. glasnik RS*, br. 36/2022 i 21/2023.

2. Pristup postupku azila i praksa nadležnih organa u prvoj polovini 2023. godine

Shodno načelu zabrane mučenja (*non-refoulement*), koje predviđaju Konvencija o statusu izbeglica¹² i drugi međunarodni dokumenti koje je RS ratifikovala,¹³ strancu koji osnovano strahuje od progona u zemlji porekla ili za kog postoji realan rizik da će biti mučen u slučaju vraćanja u zemlju porekla (ili treću zemlju), mora se omogućiti pristup postupku azila. U tom smislu, stranac koji se nalazi na teritoriji RS ima pravo da izrazi nameru da podnese zahtev za azil ovlašćenom službeniku MUP-a i da podnese zahtev za azil u RS¹⁴ pred ovlašćenim službenikom Kancelarije za azil ili pismenim putem.¹⁵

Prema Zakonu o azilu i privremenoj zaštiti (ZAPZ), Kancelarija za azil sprovodi prvostepeni postupak azila, dok je za odlučivanje u drugom stepenu nadležna Komisija za azil. Protiv odluke Komisije za azil tražilac azila može da podnese tužbu Upravnom sudu.

Višegodišnje postupanje nadležnih organa RS pokazuje da osobama u potrebi za međunarodnom zaštitom u pojedinim slučajevima nije omogućen efikasan pristup postupku azila, dok se zahtevi tražilaca azila za dobijanjem zaštite najčešće odbijaju. Tim BCLJP-a je u ovom delu izveštaja analizirao praksu postupajućih organa kroz rad sa strancima koji su mu se obraćali za besplatnu pravnu pomoć i/ili koje je zastupao u prvoj polovini 2023. godine. Detaljniju analizu rada nadležnih organa tim BCLJP-a će prikazati u svom godišnjem izveštaju *Pravo na azil u Republici Srbiji za 2023. godinu*.

2.1. Pristup postupku azila na aerodromu Nikola Tesla Beograd

Prema podacima koje poseduje tim BCLJP-a, ovlašćeni službenici Stanice granične policije (SGP) na Aerodromu „Nikola Tesla“ u prvoj polovini 2023. godine izdali su 246 potvrda o registraciji stranaca koji su izrazili nameru da podnesu zahtev za azil.¹⁶ BCLJP nema saznanja o tome da li su u istom periodu stranci koji su boravili na aerodromima „Konstantin Veliki“ u Nišu

¹² Sl. list FNRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 7/60.

¹³ Dodatni Protokol o statusu izbeglica (Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 15/67), Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 9/91). Načelo *non-refoulement* takođe implicitno predviđa čl. 3 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Sl. list SCG – Međunarodni ugovori, br. 9/03).

¹⁴ Čl. 4, st. 1 ZAPZ.

¹⁵ Čl. 36 ZAPZ.

¹⁶ Podatak je dobijen od UNHCR-a Srbija i odnosi se na period januar–jun 2023. godine.

i „Morava“ u Kraljevu izražavali nameru da podnesu zahtev za azil u RS, niti je iko kontaktirao s pravnicima BCLJP-a radi pravne pomoći.

U toku prvih šest meseci 2023. godine pravnici BCLJP-a su osobama u potrebi za međunarodnom zaštitom pružali direktnu pravnu pomoć¹⁷ kroz posete beogradskom aerodromu, kao i intervencijama telefonskim putem, preko službenika SGP. Utvrđeno je da su mnoge, ranije uočene nepravilnosti u radu MUP-a, nažalost, još uvek prisutne i da negativno utiču na efikasnost pristupa postupku azila na aerodromu.¹⁸ O nekim od njih biće više reči u nastavku ovog odeljka.

2.1.1. Intervencije pravnog tima BCLJP-a

Tokom prve polovine 2023. godine pravnici BCLJP-a su intervenisali u sedam slučajeva za 12 osoba koje su zadržane u tranzitnom prostoru Aerodroma „Nikola Tesla“ Beograd, nakon što im službenici SGP nisu odobrili ulazak na teritoriju RS. Među tim osobama najviše je bilo državljana Sirije, Kameruna, Kube, Irana i Gambije. Najveći broj njih je želeo da traži azil u RS, pa su se obratili pravnicima BCLJP-a radi dobijanja besplatne pravne pomoći.

Prema navodima većine koja je komunicirala s pravnicima BCLJP-a, a koja je uglavnom i po više dana boravila u tranzitnom prostoru, službenici SGP na aerodromu nisu reagovali na njihove usmene i pismene molbe za pristup postupku azila u RS. Tek posle intervencije pravnika BCLJP-a, većini ovih stranaca, nakon obavljenog postupka registracije na samom aerodromu, izdata je potvrda o registraciji i omogućen ulazak u RS.¹⁹

BCLJP podseća na rizike koje nadležni organi RS mogu da proizvedu uskraćivanjem pristupa postupku azila strancima u potrebi za međunarodnom zaštitom. Takvo postupanje je posebno opasno u slučaju *prima facie* izbeglica, kao što su, recimo, državljani Sirije, s obzirom na to da dolaze iz ratom zahvaćene zemlje, te bi njihov povratak u zemlju porekla ili treću zemlju gde im pretili progon doveo do kršenja načela *non-refoulement*. Zabrinjavajuće je i u suprotnosti s važećim zakonskim propisima ukoliko su ove osobe izrazile nameru da traže azil pred službenicima SGP, a oni su se oglasili o tu činjenicu.

¹⁷ Pravnici BCLJP-a poseduju privremene dozvole za pristup tranzitnoj zoni Aerodroma „Nikola Tesla“, koje mogu da koriste kada im se obrate stranci koji se tamo nalaze s molbom za pružanje pravne pomoći i informacija o postupku azila u RS.

¹⁸ Vidi više u Ana Trifunović (ur.), *Pravo na azil u Republici Srbiji 2021*, Beogradski centar za ljudska prava (Beograd, 2021, u daljem tekstu: *Pravo na azil u Republici Srbiji 2021*), dostupno na: <https://bit.ly/3jGKbkQ> i Ana Trifunović (ur.), *Pravo na azil u Republici Srbiji 2022*, Beogradski centar za ljudska prava (Beograd, 2022, u daljem tekstu: *Pravo na azil u Republici Srbiji 2022*), dostupno na: <https://bit.ly/co/KbhH>.

¹⁹ Pravni tim nema pouzdane informacije o tome da li su pojedini stranci koji su se obraćali BCLJP-u za pomoć zaista registrovani i da li im je omogućen pristup postupku azila, jer se u toku i nakon intervencija BCLJP-a više nisu javili.

Neophodno je da se službenici granične policije kontinuirano informišu o stanju u zemljama koje su zahvaćene ratom ili u kojima se krše ljudska prava. Kako bi se izbegla situacija neprepoznavanja *prima facie* izbeglica, potrebno je da službenici granične policije, uz pomoć prevodilaca²⁰ i uz savetovanje sa službenicima Kancelarije za azil, uvek obave razgovor sa strancima o razlozima napuštanja zemlje porekla pre nego što donesu odluku da im odbiju ulazak u RS.

Osim rizika da potreba stranaca za međunarodnom zaštitom neće uvek biti prepoznata, sporno je to što zadržani stranci neretko po više dana borave u tranzitnoj zoni aerodroma, čime se *de facto* lišavaju slobode. Na ovu činjenicu je BCLJP ukazivao i prethodnih godina u svojim izveštajima, kao i o nehumanim uslovima u prostorijama u tranzitnom prostoru, o čemu je obavestio i Zaštitnika građana sa zahtevom da postupi u skladu sa svojim nadležnostima. O tome će biti više reči u nastavku teksta.

2.1.2. Epilog postupka pred Zaštitnikom građana pokrenutim na zahtev BCLJP-a

Pravnicima BCLJP-a se u oktobru 2022. godine obratio za pomoć veći broj državljana Tunisa kojima je odbijen ulazak u RS. Grupa je bila smeštena u tranzitnom prostoru na aerodromu u Beogradu. Zadržani državljani Tunisa su pravnicima BCLJP-a prosledili fotografije i video-snimke²¹ koji jasno ukazuju na to da osobe smeštene u prostorijama za strance borave u nehumanim uslovima. Pored toga, BCLJP je dobio informacije da su pojedini zadržani stranci bili izloženi nasilju od strane policije jer su odbili da potpišu uručene odluke o odbijanju ulaska u RS. Zbog opravdane bojazni da bi navedeno postupanje moglo da se ponovi, a imajući u vidu nehumane uslove smeštaja u tranzitnom prostoru, pravnici BCLJP-a su se obratili Zaštitniku građana RS.²² U sklopu obavljanja poslova Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM),²³ Zaštitnik građana je obavio vanrednu (nenajavlvenu) posetu aerodromu u Beogradu 22. novembra 2022. godine,²⁴ u vezi s kojom je 15. marta 2023. godine objavio izveštaj na svojoj internet stranici.²⁵

Tim NPM-a je u izveštaju o poseti konstatovao da je SGP bila pod značajno povećanim opterećenjem INAD putnika, odnosno povećanim brojem stranaca za koje je ocenjeno da ne

²⁰ Imajući u vidu da za graničnu policiju može biti komplikovano da obezbedi prevodioca u svakom pojedinačnom slučaju, MUP bi trebalo da razmotri mogućnost da se, uz podršku UNHCR-a i drugih organizacija, SGP Beograd stave na raspolaganje usluge prevodilaca.

²¹ Fotografije i video-snimci dostavljeni su direktno pravnicima BCLJP-a elektronskim putem.

²² Dopis BCLJP-a od 31. oktobra 2022. godine s dopunom dopisa od 8. novembra 2022. godine.

²³ Shodno Zakonu o ratifikaciji Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka.

²⁴ Vidi više u *Pravo na azil u Republici Srbiji 2022*, str. 34–35.

²⁵ Saopštenje i izveštaj dostupni su na sajtu Zaštitnika građana putem sledećeg linka: <https://bit.ly.co/KYpz>.

ispunjavaju uslove za ulazak u zemlju, što u tom trenutku nije bilo ispraćeno adekvatnom podrškom operatera Aerodroma „Nikola Tesla“ u pogledu obezbeđivanja dovoljnih kapaciteta za smeštaj stranaca i adekvatnih materijalnih uslova boravka. Uslovi u prostorijama za smeštaj stranaca bili su „na pragu ponižavajućeg ili nehumanog postupanja“.²⁶ U tom smislu, NPM je uputio preporuke aerodromu da bez odlaganja preduzme mere za unapređenje uslova u prostorijama i da, uz koordinaciju s graničnom policijom, obezbedi dovoljne kapacitete za smeštaj stranaca kojima se odbija ulazak u zemlju, kako bi se u budućnosti predupredile takve situacije. U samom izveštaju se konstatuje da su se pojedini stranci požalili timu NPM-a na grubo postupanje policijskih službenika, koji su insistirali od njih da potpišu odluke o odbijanju ulaska u RS.

Dalje, tim NPM-a je konstatovao u izveštaju da je u odgovoru operatera aerodroma, kompanije Belgrade Airport d.o.o., navedeno da je sa SGP Beograd dogovoren viši nivo saradnje i bolja komunikacija kako bi budući izazovi bili prepoznati na vreme i blagovremeno rešeni. U pogledu uslova u prostorijama, NPM je obavešten da su spavaonice i toaleti sanirani i okrečeni, da je kupljena kompletna posteljina i da je organizovana njena zamena i redovno pranje, da je popravljen i pušten u rad sistem za ventilaciju i klimatizaciju prostorija, da je popravljen oštećeni plafon, da su otklonjeni problemi s dotokom tople vode i obezbeđeno svakodnevno snabdevanje sredstvima za održavanje lične higijene. Obezbeđena je bežična internet veza i organizovano je redovno čišćenje prostorija. Takođe je najavljeno čišćenje dušeka i određivanje perioda njihove zamene, a radi se na obezbeđivanju boravka na svežem vazduhu, što je trenutno otežano jer se na aerodromu izvode brojni građevinski radovi.

Na osnovu svega navedenog u odgovoru SGP, Zaštitnik građana je zaključio da se „može uočiti da je aerodrom uložio napore da postupi po preporukama NPM-a kako bi značajno poboljšao uslove smeštaja stranaca“. U tom smislu, NPM je uputio pohvale i podršku operateru aerodroma za dalje preduzimanje pozitivnih mera u unapređenju uslova boravka putnika u prostorijama aerodroma.

BCLJP pohvaljuje postupanje Zaštitnika građana po upućenom zahtevu za sprovođenje kontrole rada SGP-a i uvid u prostorije za zadržavanje stranaca. Ostaje da se vidi da li će u budućnosti SGP i kompanija Belgrade Airport d.o.o. poštovati preporuke koje su im upućene kako

²⁶ U izveštaju se, između ostalog, navodi i sledeće: „Materijalni uslovi u prostorijama su izuzetno loši. Iako su prostorije nove, zidovi su zaprljani i išarani, na jednom mestu neprimerenim – nacističkim simbolom. Na ležajevima se nalaze dušeci, jastuci i čebad, bez drugih delova posteljine, koji su zaprljani. Ventilacija i klima ne rade zbog kvara do kojeg je došlo tokom građevinskih radova koji se aktuelno izvode na Aerodromu, pa je u prostorijama hladno. Otvoreni su prozori zbog dotoka svežeg vazduha, što je u ovo doba godine samo doprinelo snižavanju temperature u prostorijama. Toalet u većoj prostoriji je izrazito zaprljan, deluje da nije čišćen duže vreme. Kadica tuš kabine je zapušena i u njoj stoji nakupljena voda i fekalije. U prostorijama se i pored otvorenih prozora oseća jako neprijatan miris. U jednom delu prostorije je otpao deo plafona.“

bi se sprečilo ponavljanje štetnog postupanja prema strancima koji žele da traže azil, a koji se, po odbijanju ulaska u RS, neopravdano dugo zadržavaju u tranzitnoj zoni aerodroma.

2.2. Odluke nadležnih organa u postupcima klijenata Beogradskog centra za ljudska prava

2.2.1. Kancelarija za azil

U periodu od početka januara do kraja juna 2023. godine Kancelarija za azil je donela ukupno 16 odluka u slučajevima u kojima su tražioc azila zastupali pravnici BCLJP-a. Od toga je doneto devet odluka o odbijanju zahteva za azil i sedam o obustavi postupka. U toku izveštajnog perioda, prvostepeni organ nije doneo nijednu odluku kojom je klijentima BCLJP-a dodelio utočište ili supsidijarnu zaštitu.

Pored toga, prvostepeni organ je u istom periodu izdao ukupno 100 rešenja kojima je klijentima BCLJP-a iz Ukrajine odobrio privremenu zaštitu u RS. Većina ovih rešenja se odnosi na produženje privremene zaštite u RS na dodatnih godinu dana, do marta 2024. godine, shodno Odluci Vlade RS od marta 2023. godine.

Najveći broj klijenata BCLJP-a u vezi s čijim zahtevima je Kancelarija za azil donela odbijajuće odluke u toku izveštajnog perioda dolazi iz Burundija. Tako je, recimo, u predmetu tražioca azila D. A. prvostepeni organ konstatovao da on nije izneo okolnosti koje ukazuju na postojanje opravdanog straha od progona usled političkog uverenja. D. A. je u toku postupka istakao da je u Burundiju bio povezan s opozicionim aktivistima, zbog čega je bio izložen napadima Imbonerakura. Kancelarija za azil je u svom rešenju,²⁷ između ostalog, navela da podnosilac zahteva „zbog toga u zemlji porekla nije bio optužen niti osuđivan, što bi se moglo smatrati eventualnim progonom“. Dakle, prvostepeni organ je relativizovao navode D. A. da je bio meta Imbonerakura zbog svojih aktivnosti koje su sadržale političke elemente. Sudeći po obrazloženju rešenja, BCLJP smatra da je prvostepeni organ u konkretnom slučaju doneo odluku zasnovanu na pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju, jer nije adekvatno razmotrio sve okolnosti od značaja niti je podrobno ispitaio stanje bezbednosti i ljudskih prava u Burundiju.

Slično prethodnom slučaju, Kancelarija za azil je u toku izveštajnog perioda svojim rešenjem²⁸ odbila zahtev za azil petočlanoj porodici iz Burundija. Tražiteljka azila J. N. je sa svojim suprugom i troje dece napustila zemlju porekla zbog progona koji je trpela usled umešanosti u aktivnosti političkih opozicionara. Kancelarija za azil je zanemarila izjavu J. N. o

²⁷ Rešenje Kancelarije za azil br. 26-1564/22 od 14. decembra 2022. godine.

²⁸ Rešenje Kancelarije za azil br. 26-1632/22 od 13. aprila 2023. godine.

brojnim problemima koje su ona i njena porodica trpeli od strane Imbonerakura i drugih predstavnika vlasti. Dodatno je zabrinjavajuće što je prvostepeni organ na nepravilan način uzeo u obzir činjenicu da je J. N. bila izložena seksualnom i rodno zasnovanom nasilju, za šta je dostavila dokaze koji, prema mišljenju BCLJP-a, nisu adekvatno razmotreni prilikom donošenja odluke.

U odluci²⁹ kojom je odbila zahtev za azil novinaru i aktivisti za zaštitu ljudskih prava G. iz Tunisa, Kancelarija za azil je zaključila da „izostanak uzročno posledične veze između drugačijeg političkog mišljenja i posledičnih mera koje je trpeo ili od kojih je strahovao ukazuje da on nije bio izložen progonu u zemlji porekla“. G. je u okviru postupka utvrđivanja osnovanosti zahteva za azil istakao s kojim se problemima suočavao u državi porekla i dostavio je dokaze za navode o svojim aktivnostima. Međutim, Kancelarija za azil je te navode ocenila kao neverodostojne, pa je na osnovu toga i drugih zaključaka koje je donela na osnovu istraživanja o stanju ljudskih prava u Tunisu, odlučila da G. odbije zahtev za azil kao neosnovan.

Kancelarija za azil je u navedenim slučajevima izvela paušalne i neprihvatljive zaključke kojim je utvrdila opštu neverodostojnost izjava podnosilaca zahteva. Postupajući na napred opisane načine, može se zaključiti da Kancelarija za azil još uvek donosi odluke o zahtevima tražilaca azila na paušalan i pravno neutemeljen način, bez adekvatnog obrazloženja i ispitivanja ključnih nalaza u pojedinačnim predmetima. U ovim, kao i u drugim predmetima tražilaca azila čiji su zahtevi za azil odbijeni tokom izveštajnog perioda, pravni tim BCLJP-a je uložio žalbe Komisiji za azil.

2.2.2. Komisija za azil i Upravni sud

U toku izveštajnog perioda, Komisija za azil je donela dve odluke kojim je odbila dve žalbe pravicima BCLJP-a, odnosno potvrdila stanovište Kancelarije za azil o tim zahtevima. Dodatno, Upravni sud je u prvih šest meseci doneo tri presude kojima je odbio tužbe podnete u ime tri klijenta BCLJP-a. U nastavku ukratko izdvajamo glavne navode iz nekih od navedenih odluka nadležnih organa u izveštajnom periodu.

BCLJP je u februaru 2023. godine primio odluku³⁰ Komisije za azil kojom se odbija žalba podneta u ime tražioca azila D. A., državljanina Burundija, kao neosnovana. U obrazloženju svog rešenja, drugostepeni organ je konstatovao da je Kancelarija za azil u postupku utvrđivanja osnovanosti zahteva D. A. „detaljno, pravilno i potpuno razmotrila sve činjenice i okolnosti od značaja za donošenje zakonite odluke, što je i obrazloženo u ožalbenom rešenju“. Komisija za azil je, između ostalog, istakla da su neosnovani navodi žalbe koji ukazuju na pogrešno utvrđeno

²⁹ Rešenje Kancelarije za azil br. 26-1552/22 od 26. januara 2023. godine.

³⁰ Rešenje Komisije za azil br. Až-30/22 od 20. januara 2023. godine.

činjenično stanje u prvostepenom postupku, kao i da je izjava D. A. u vezi s ključnim činjenicama nedosledna, neprihvatljiva i u suprotnosti s informacijama relevantnim za odlučivanje o zahtevu. Dodatno, Komisija za azil je, kao argument za stav da D. A. nije bio izložen progonu u zemlji porekla, istakla u svom rešenju da „u Burundiju postoji pravni poredak“, što ukazuje ne samo na krajnje paušalnu konstataciju, već i na nerazumevanje položaja političkih neistomišljenika, ali i sveukupnih okolnosti u kontekstu kršenja ljudskih prava u Burundiju. Nezadovoljan odlukom Komisije za azil, D. A. je, preko svojih punomoćnika, podneo tužbu Upravnom sudu.

Upravni sud je u toku izveštajnog perioda doneo odluku u predmetu državljanina Burundija B., novinara po profesiji, koji je napustio zemlju porekla po osnovu pretpostavljene političke i etničke pripadnosti. BCLJP je detaljnije analizirao postupanje prvostepenog i drugostepenog organa u predmetu B. u svojim ranijim izveštajima.³¹ Naime, Sud je doneo presudu³² kojom se odbija tužba koju je B. podneo protiv Komisije za azil, i to bez detaljnog obrazloženja tužbenih navoda. Oni su samo taksativno nabrojani, bez konkretnih navoda da li su i u kojoj meri osnovani. Sud je u svom obrazloženju samo konstatovao da nije povređen zakon na štetu tužioca, bez detaljne analize navoda punomoćnika da je Komisija za azil u toku svog postupanja paušalno donosila zaključke o činjeničnom stanju i selektivno cenila dokaze. Štaviše, Sud je, između ostalog, naveo da je drugostepeni organ činjenično stanje „[...] jasno i pregledno izneo u obrazloženju ožalbenog rešenja, uz ocenu svih navoda tužioca, dovodeći ih u vezu sa drugim dokazima iznetih u toku postupka [...]“. Upravni sud je zaključio i da je Komisija za azil u svojoj odluci dala „dovoljne i jasne razloge u obrazloženju osporenog rešenja, koje u svemu kao pravilne prihvata i ovaj sud“.

Dodatno ističemo da je punomoćnik B., nakon podnošenja tužbe, dostavio Sudu dodatne podneske³³ koji sadrže navode iz izveštaja relevantnih međunarodnih organizacija, koji potkrepljuju navode B. o ozbiljnoj ugroženosti novinara u Burundiju (od kojih je jedan bio u

³¹ B. je u državi porekla bio žrtva progona od strane državnih aktera (pripadnici policije i obaveštajne službe). On je 2019. godine doveden u vezu s drugim novinarima koji su izbegli iz Burundija u Ruandu nakon demonstracija 2015. godine, a koji se smatraju neprijateljima režima. Policijski službenici su ga u više navrata privodili pod sumnjom da odlazi u Ruandu kako bi prosleđivao informacije izbeglim novinarima koji su nastavili da izveštavaju o Burundiju. Prilikom zadržavanja i lišavanja slobode, B. je bio izložen maltretiranju i zlostavljanju. Nakon što je prestao da se odaziva na policijske pozive, za njim je raspisana poternica. Dodatni rizik se ogledao u činjenici da B. pripada etničkoj zajednici Tutsi, kao i da je živeo u jednoj od četvrti poznatoj kao uporište opozicije. Vidi više u *Pravo na azil u Republici Srbiji. Izveštaj za period januar–mart 2021*, Beogradski centar za ljudska prava (Beograd, 2021), str. 18., dostupno na: <https://bit.ly.co/KbHL>.

³² Presuda Upravnog suda br. 9U 17425/21 od 1. marta 2023. godine.

³³ U prvom od dva naknadno dostavljena podneska (od 19. novembra 2021. godine) BCLJP je, između ostalog, ukazao na podatke Istražne komisije Ujedinjenih nacija za Burundi o ugroženosti novinara i činjenici da je stanje u toj zemlji nakon izbora novog predsednika ostalo nepromenjeno. Drugi podnesak (dostavljen 14. februara 2023. godine) ukazuje na članak organizacije *Human Rights Watch*, u kom ova organizacija navodi da je novinarka iz Burundija osuđena na deset godina zatvora i novčanu kaznu, jer je, između ostalog, obavila intervju s novinarom Bobom Rugurikom, koji je u egzilu i koji je u ovom intervjuu kritikovao vlasti Burundija. Upravo je Bob Rugurika doveden u vezu s B. od strane vlasti u Burundiju, što je bio i glavni uzrok progona kome je B. bio izložen i zbog čega je napustio zemlju porekla.

direktnom kontaktu s B.) i činjenici da je opšte stanje u toj zemlji još uvek nepromenjeno. Međutim, Sud je u svojoj presudi samo konstatovao prijem dodatnih podnesaka nakon podnošenja tužbe, umesto da se konkretnije upustio u ocenu njihove sadržine.

Pravnici BCLJP-a smatraju da se ovakvim postupanjem Suda ugrožava zakonitost postupka azila, jer ovaj organ nije utvrdio očigledne propuste koje je u konkretnom slučaju učinila Komisija za azil. Pored toga, svojim postupanjem, Sud je direktno doveo B. u rizik od *refoulement*-a, budući da su njegove odluke konačne i da protiv njih ne postoji mogućnost ulaganja redovnog pravnog leka. Kao u ranijim predmetima čiji je osnov spora azil, Sud i u slučaju B. nije smatrao neophodnim da odlučuje u sporu pune jurisdikcije, dok su, istovremeno, njegova obrazloženja u presudama veoma štura ili ih uopšte nema.

Takvo postupanje ne odgovara ulozi Suda, koja je pre svega kontrolna i korektivna. Upravni sud bi trebalo da ispravlja nedostatke u postupanju nižestepenih organa, a na isti način bi trebalo da postupa i Komisija za azil u odnosu na Kancelariju za azil. Sve navedeno ne doprinosi tome da se okolnosti slučajeva tražilaca azila uzimaju u razmatranje na adekvatan i sveobuhvatan način, što ima za posledicu donošenje odluka na njihovu štetu, kršenje njihovih prava te, istovremeno, održavanje neefikasnog sistema azila u RS.

3. Smeštaj tražilaca azila i migranata – uočene izmene i izazovi u praksi

Zakon o azilu i privremenoj zaštiti predviđa pravo tražilaca azila na materijalne uslove prihvata, pod kojima se podrazumevaju smeštaj, ishrana, odeća i novčana sredstva za lične potrebe.³⁴ Obezbeđivanje materijalnih uslova prihvata je u nadležnosti KIRS-a, koji upravlja CA i PTC u RS, koje odlukom osniva Vlada.³⁵

Prema podacima KIRS-a od juna 2023. godine, u CA i PTC u RS boravilo je 2.614 tražilaca azila i migranata. Od toga je najveći broj smeštenih poreklom iz Avganistana, Sirije, Maroka, Pakistana i Burundija.³⁶

U izveštajnom periodu je, neformalnom odlukom KIRS-a, došlo do zatvaranja pojedinih CA i PTC, kao i do promene strukture tražilaca azila i migranata koji u njima borave.³⁷ Tako je sredinom marta 2023. godine prestao s radom CA u Bogovađi, a osobe koje su bile smeštene u njemu premeštene su u CA u Sjenici. U isto vreme je obustavljen rad PTC u Divljani. Takođe, CA u Tutinu je bio aktivan do 1. aprila 2023. godine, nakon čega je stavljen u stanje mirovanja zbog smanjenog priliva tražilaca azila i migranata, dok su osobe koje su tamo boravile takođe premeštene u CA u Sjenici.³⁸

CA u Krnjači, Obrenovcu, Sjenici i Vranju nastavili su s uobičajenim radom. Pa tako, u CA u Krnjači se na boravak upućuju porodice s decom, zatim žene koje putuju same, kao i osobe s invaliditetom ili zdravstvenim problemima. U izveštajnom periodu, deo CA u Krnjači prilagođen je za smeštaj državljana Ruske Federacije. U CA u Vranju i dalje se smeštaju državljanjani Ukrajine i drugi stranci koji uživaju privremenu zaštitu, dok su CA u Obrenovcu i CA u Sjenici predviđeni za smeštaj samaca.³⁹

³⁴ Čl. 50 ZAPZ.

³⁵ Čl. 51 ZAPZ.

³⁶ „Komesarijat: Od početka 2023. godine registrovano 35.714 izbeglica i migranata u Srbiji“, *Beta*, 20. jun 2023. godine, dostupno na: <https://bitly.co/KLpc>.

³⁷ Radi poređenja, o strukturi tražilaca azila i migranata koji su boravili u CA i PTC tokom 2022. godine videti izveštaj *Pravo na azil u Republici Srbiji 2022*, str. 67-72.

³⁸ BCLJP je dobio od KIRS-a pisano obaveštenje o svim navedenim promenama.

³⁹ Informacije su dobijene od KIRS-a tokom mesečnih terenskih poseta CA.

Pravni tim BCLJP-a je i u toku izveštajnog perioda sprovodio posete svim CA i, po potrebi, pojedinim PTC,⁴⁰ radi pružanja besplatne pravne pomoći osobama koje su izrazile nameru da traže azil u RS i pružanja neophodnih informacija o postupku azila.

Kancelarija za azil ne sprovodi posete i službene radnje podnošenja zahteva za azil i usmene rasprave u PTC u RS, imajući u vidu da ovi objekti nisu predviđeni za duži boravak osoba koje žele da traže azil. Međutim, Kancelarija za azil nije prisutna ni u svim CA u RS, zbog čega se podnosiocima zahteva odugovlači postupak azila, što predstavlja višegodišnji problem na koji tim BCLJP-a redovno ukazuje.⁴¹

U vezi s napred navedenim, Kancelarija za azil je od januara do kraja juna 2023. godine održavala službene radnje za klijente BCLJP-a samo u CA u Krnjači. U najvećem broju slučajeva, Kancelarija za azil je obavljala samo službenu radnju usmene rasprave, imajući u vidu da većina tražilaca azila u RS podnosi zahtev za azil pismenim putem⁴² u CA i PTC u kojim borave.

3.1. Boravak nepraćene i razdvojene dece u smeštajnim kapacitetima u RS

Krajem decembra 2022. godine KIRS je doneo odluku da će se sva nepraćena i razdvojena deca ubuduće upućivati u PTC u Šidu, koji je opredeljen za ovu kategoriju tražilaca azila i migranata, umesto dotadašnjeg CA u Bogovađi. U prvoj polovini 2023. godine u PTC u Šidu su, međutim, pored nepraćene i razdvojene dece, izvesno vreme boravile i porodice s decom i nekoliko samaca. U međuvremenu, samci su prebačeni u druge raspoložive objekte za smeštaj KIRS-a prilagođene toj kategoriji stranaca, dok su porodice prebačene u CA u Krnjači.⁴³

Osim u PTC u Šidu, nepraćena i razdvojena deca tražioci azila i migranti se, u posebnim slučajevima, upućuju u ustanove socijalne zaštite. Početkom 2023. godine došlo je, međutim, do značajnih izmena u pogledu finansiranja postojećih zavoda za smeštaj, zbog čega su brojne postojeće usluge i aktivnosti stavljene na čekanje do daljnjeg.⁴⁴ Ta činjenica je dovela do dodatnog

⁴⁰ Tim BCLJP-a je u prvoj polovini 2023. godine sprovodio posete PTC u Šidu, Preševu, Bujanovcu i Bosilegradu.

⁴¹ Videti godišnje izveštaje BCLJP-a na sajtu: www.azil.rs.

⁴² Prema čl. 36, st. 2 ZAPZ, ukoliko ovlašćeni službenik Kancelarije za azil ne omogući strancu kome je izdata potvrda o registraciji da podnese zahtev za azil u propisanom roku od 15 dana, tražilac azila može to učiniti popunjavanjem obrasca zahteva za azil u naknadnom roku od osam dana.

⁴³ Poslednja porodica je preseljena iz Šida sredinom juna 2023. godine. S prebacivanjem se čekalo kako bi deca, koja su pohađala osnovnu školu u Šidu, mogla da okončaju školsku godinu u istoj školi.

⁴⁴ Usled nepovoljnog razvoja s aranžmanima finansiranja EU, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja od 1. februara 2023. godine više nije moglo da sprovodi prethodno uspostavljene aktivnosti namenjene deci bez pratnje. Informacija koju je BCLJP dobio na sastanku sa UNHCR-om i partnerskim organizacijama u prvoj polovini 2023. godine.

pogoršanja stanja u pogledu pristupa pravima i uslugama predviđenim za decu iz migrantske populacije.

Osim drastično smanjenog broja radno angažovanih profesionalaca,⁴⁵ prestankom finansiranja zavoda za smeštaj nepraćene dece u izveštajnom periodu, postali su nedostupni kapaciteti u Zavodu za vaspitanje dece i omladine Beograd⁴⁶ i Domu za nezbrinutu decu „Jovan Jovanović Zmaj“ u Beogradu. Nepraćena deca i njihovi vaspitači su samo nekoliko dana ranije obavesteni o tome da treba da se isele iz ovih ustanova. Deo dece je prebačen u Jezuitsku kuću „Pedro Arrupe“, nekoliko njih je upućeno u Dom za nezbrinutu decu „Vasa Stajić“, a jedno dete je smešteno u Centar za socijalnu integraciju dece i mladih „Zvezda“. Bez ikakve prethodne pripreme, ova nepraćena i razdvojena deca bila su primorana da promene mesto boravka, svoje vaspitače, a neki od njih i svoje staratelje, što može izazvati dodatnu traumatizaciju i druge nepovoljne posledice po njihov razvoj.

U toku izveštajnog perioda, BCLJP je dobio informaciju da je, nakon kratke pauze, tim Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja nastavio sa svojim aktivnostima, ali u znatno manjem obimu, pokrivajući samo teritoriju Preševa, Bujanovca, Šida i Krnjače s po jednim terenskim socijalnim radnikom na svakoj lokaciji, dva voditelja slučaja u Beogradu (na teritoriji opština Voždovac i Palilula) i dva regionalna koordinatora.⁴⁷ Aktivnosti su zasad obuhvaćene samo do 1. avgusta 2023. godine. Ukoliko se njihovo sprovođenje nakon tog perioda ne nastavi, sve organizacije koje rade s decom iz izbegličko-migrantske populacije biće u obavezi da direktno kontaktiraju s centrima za socijalni rad (CSR) širom RS na mestu gde se identifikuje nepraćeno dete i da ga upućuju na starateljstvo i vođenje slučajeva.

Takva praksa se dosad nije pokazala kao dovoljno efikasno rešenje, s obzirom na to da su CSR u RS generalno preopterećeni poslom i drugim slučajevima iz svoje nadležnosti, dok veliki broj zaposlenih još uvek nema iskustva u radu s decom migrantima i tražiocima azila. Takvo stanovište je potvrdio i slučaj nepraćenog deteta iz Irana u kom je intervenisao tim BCLJP-a, o čemu će biti više reči u nastavku teksta.

3.1.1. Slučaj maloletnika bez pratnje – neblagovremena reakcija CSR

Početkom maja 2023. godine BCLJP-u se obratilo nepraćeno i razdvojeno dete iz Irana. U toku razgovora s pravnikom BCLJP-a, dete je navelo da su ga krijumčari kidnapovali i zadržali na

⁴⁵ Dodatni tim Ministarstva od 60 profesionalaca (staratelja, voditelja slučajeva, terenskih radnika, vaspitača itd.) koji je radio s izbegličko-migrantskom populacijom prestao je s radom.

⁴⁶ Radna jedinica Centra za smeštaj stranih maloletnih lica bez pratnje roditelja ili staratelja nalazi se u Vodovodskoj ulici u Beogradu.

⁴⁷ Aktivnosti Ministarstva je podržala Švajcarska kancelarija za saradnju (SDC).

period od dve nedelje, tokom kog je bilo izloženo nasilju. Dete je uspeo da pobegne i, nakon dva dana provedena u šumi, obratilo se za pomoć nevladinoj organizaciji Info Park, koja ga je uputila na BCLJP. Tokom razgovora s pravnikom, dete je bilo zainteresovano za smeštaj u kom bi moglo da boravi i, uz izražen strah, eksplicitno je navelo da ne želi da bude u objektu za smeštaj u kom borave odrasle izbeglice i migranti.

Tim BCLJP-a je bez odlaganja stupio u kontakt s nadležnim CSR⁴⁸ na teritoriji tri opštine u Beogradu s molbom da neko od njihovih staratelja stupi u kontakt s nepraćenim detetom i odvede ga u policijsku stanicu radi sprovođenja postupka registracije i smeštaja u ustanovu prilagođenu njegovim ličnim potrebama. Međutim, BCLJP je dobio odgovore od sva tri opštinska odeljenja CSR da, u konkretnom slučaju, njihovi zaposleni nisu nadležni da izađu na teren i/ili da dosad nisu radili s migrantima.

Nakon razgovora s upravom KIRS-a iz jednog od CA na teritoriji RS, BCLJP-u je upućen predlog da dete ode u PTC u Šidu, koji je predviđen za boravak nepraćene i razdvojene dece. Međutim, imajući u vidu osetljivost konkretnog slučaja, tim BCLJP-a je procenio da bi za dete iz Irana bilo najbolje da se hitno smesti u neku od raspoloživih ustanova socijalne zaštite koja je namenjena boravku nepraćene dece migranata i tražilaca azila. Iako je praksa da se nepraćena deca smeštaju u ustanove ovog tipa nakon što im se dodeli privremeni staratelj i po obavljenoj registraciji, Jezuitski izbeglički servis (JRS) odgovorio je na poziv BCLJP-a i smestio dete u njegovu Integracionu kuću „Pedro Arrupe“ u Beogradu.

Prilikom posete Integracionoj kući krajem maja 2023. godine, BCLJP je dobio informaciju da dete iz Irana još uvek čeka na postavljanje privremenog staratelja. BCLJP će, zajedno s JRS-om i kancelarijom UNHCR-a, nastaviti da prati razvoj konkretnog slučaja, ali i buduće postupanje CSR, kako bi podstakao njegove adekvatne i blagovremene reakcije u postupcima nepraćene dece, shodno zakonskim propisima⁴⁹ i najboljem interesu deteta.⁵⁰

⁴⁸ Osim CSR, BCLJP je kontaktirao i s Centrom za zaštitu žrtava trgovine ljudima, imajući u vidu sumnju da je dete iz Irana bilo uključeno u lanac trgovine ljudima. Međutim, BCLJP je iz ove institucije dobio informaciju da njeni nadležni ne mogu da reaguju u konkretnom slučaju pre nego što se uključi CSR.

⁴⁹ Čl. 132 Porodičnog zakona propisuje da sva deca bez pratnje u RS imaju pravo na staratelja, čak i ako je dete strani državljanin ili osoba bez državljanstva (*Sl. glasnik RS*, br. 18/05, 72/11 i 6/15).

⁵⁰ Čl. 10 ZAPZ.

4. Integracija

Proces integracije izbeglica može se posmatrati kao dinamičan i dvosmeran. Da bi bio uspešan, potrebno je da se obe strane – kako izbeglice tako i društvo – prilagode jedna drugoj, ali i da postoji spremnost lokalne zajednice i države da prihvate izbeglice i pomognu im na putu integracije.

Najvažniji aspekti integracije su pravni, ekonomski, društveni i kulturni. ZAPZ garantuje set prava osobama kojima je odobreno pravo na azil u RS, među kojima su: pravo na boravak, smeštaj, slobodu kretanja, svojinu, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, pristup tržištu rada, pravnu i socijalnu pomoć, slobodu veroispovesti, spajanje porodice i pomoć pri integraciji.⁵¹

U nastavku ovog poglavlja predstavimo rad integracionog tima BCLJP-a u prvih šest meseci 2023. godine, strukturu klijenata i nivo njihove integracije u RS kroz statističke podatke. Takođe, BCLJP je u ovom poglavlju izneo rezultate situacionog testiranja jedne omladinske zadruge u Beogradu u vezi s diskriminacijom izbeglica u RS, započetog krajem 2022. godine pred Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti

Pored toga, prikazaćemo kratke priče o integraciji troje klijenata BCLJP-a u RS, njihovim prvim koracima u pristupu ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, ali i poteškoćama s kojima su se suočili u svojim državama porekla. Cilj prikazanih priča je da se, kroz direktna iskustva izbeglica, građanima i široj javnosti u RS približi njihov njihov položaj i proces integracije, ali i da se ilustruju problemi u procesu prilagođavanja novoj sredini, te da se stvori prostor u kojem će se o ovoj temi govoriti iz drugačijeg ugla.

4.1. Statistika klijenata BCLJP-a u postupku integracije

Svi statistički podaci su prikupljeni tokom rada integracionog tima BCLJP-a s izbeglicama i tražiocima azila, kao i sa strancima koji dolaze iz Ukrajine i kojima je dodeljena privremena zaštita u RS. Statistika se odnosi na period od 1. januara do 30. juna 2023. godine i obuhvata isključivo klijente BCLJP-a.

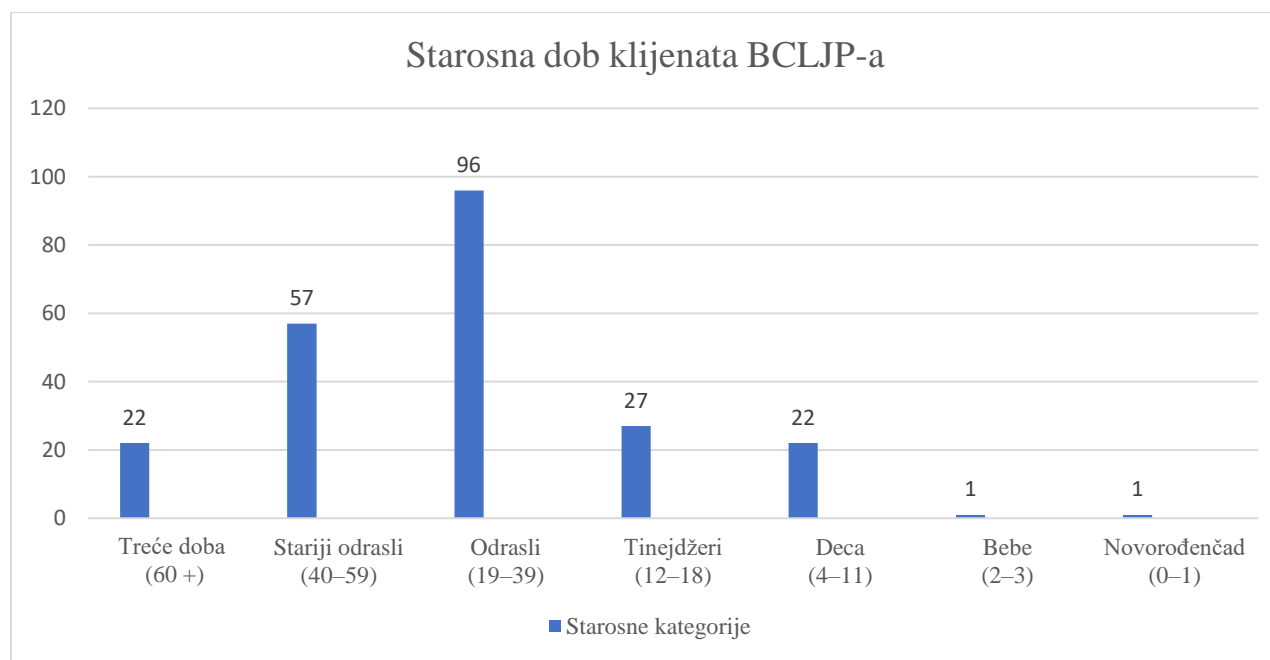
Ukupan broj klijenata BCLJP-a koji su od početka 2023. godine bili u postupku integracije u RS je 228 – od toga je 116 ženskog i 112 muškog pola. U junu 2023. godine bilo je ukupno 203 aktivnih klijenata.

⁵¹ Čl. 59 ZAPZ.

Posmatrano po nacionalnosti, najveći broj klijenata BCLJP-a dolazi iz Ukrajine (111), zatim iz Irana (19), Burundija (18) i Libije (15). Primetno je blago povećanje broja klijenata BCLJP-a iz Rusije u odnosu na 2022. godinu, a u periodu zaključenja ovog izveštaja bilo ih je ukupno 10 u postupku integracije.

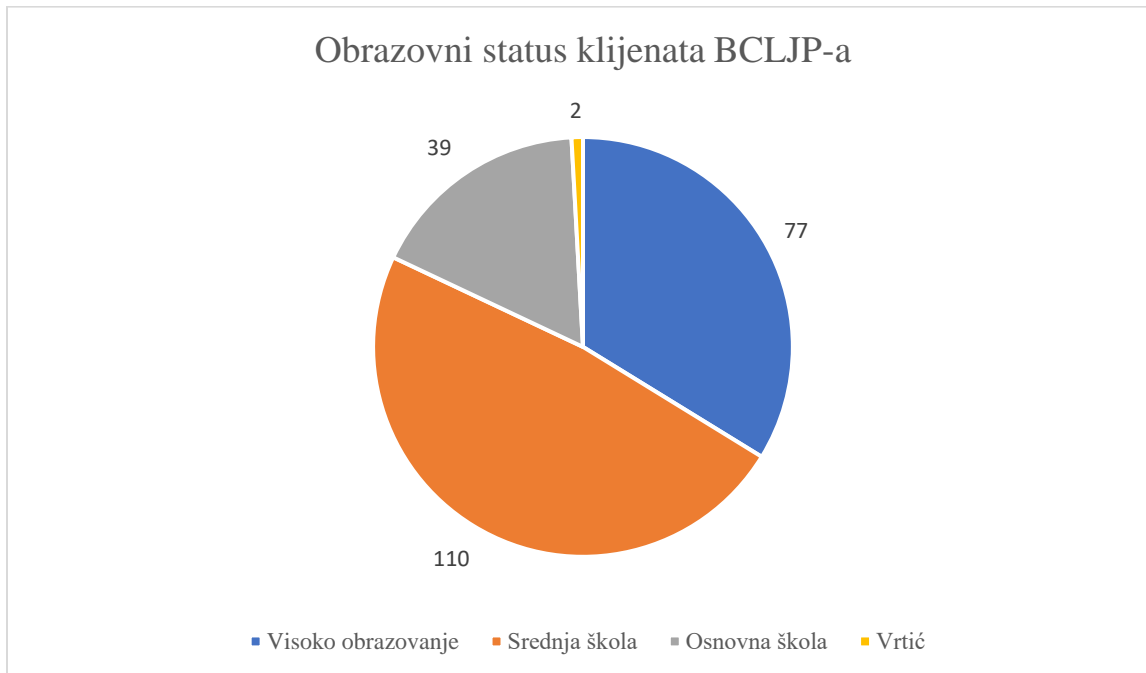
Posmatrano po polu, među klijentima BCLJP-a koji dolaze iz Ukrajine znatno je veći broj žena (76) u odnosu na broj muškaraca (31). S druge strane, više klijenata BCLJP-a muškog pola zabeleženo je među državljanima Irana (13 od ukupno 19) i Burundija (12 od ukupno 18). Državljeni ostalih zemalja su u ravnomernijoj raspodeli u kontekstu polne strukture.

Kada je reč starosnoj dobi klijenata BCLJP-a, do zaključenja izveštaja, od 228 osoba, ukupno je 51 bila maloletna. Kada je reč o punoletnim osobama, nešto više od dve trećine klijenata BCLJP-a (153) starosti je između 19 i 59 godina.

Navedeni podatak dosta govori o potrebama klijenata BCLJP-a koji se nalaze u postupku integracije. U najvećoj meri, to su osobe koje su završile formalno školovanje i kojima je prioritet da se uključe u tržište rada u RS. Pored ostvarivanja prava na rad, odnosno dobijanja lične radne dozvole i pronalaženja adekvatnog zaposlenja, jedan od najčešćih zahteva klijenata BCLJP-a je priznavanje prethodno stečenog obrazovanja.

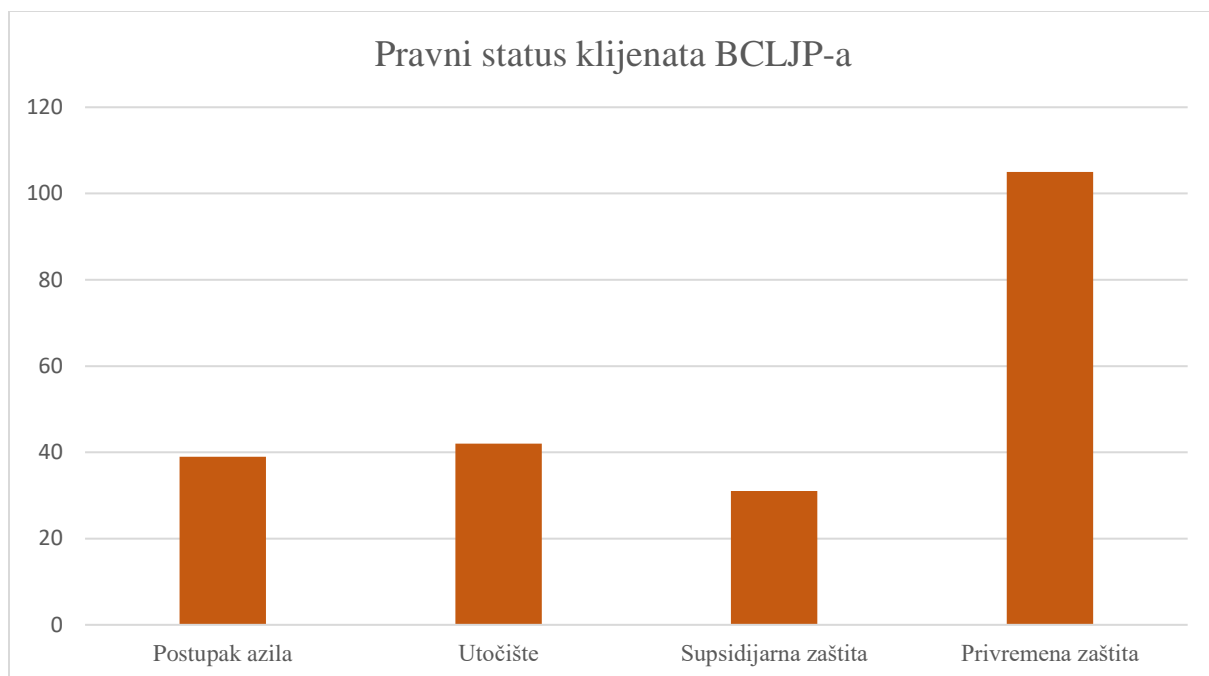
Kada se uzme u obzir stepen obrazovanja, najveći broj klijenata BCLJP-a – ukupno 110 osoba – ima srednju stručnu spremu ili trenutno pohađa srednju školu, od čega je najveći broj državljana Ukrajine (56). Ukupno 77 klijenata je steklo visoko obrazovanje, od kojih je najviše državljana Ukrajine (35), a zatim Irana (11) i Burundija (10).

Preko 75 odsto klijenata BCLJP-a, odnosno 178 osoba, uživa neku vrstu zaštite u RS. Od toga, 42 klijenta ima dodeljeno utočište, a 31 supsidijarnu zaštitu. Izbeglički status, odnosno utočište, uživa najviše osoba poreklom iz Irana (11), zatim Libije (6) i Burundija (5), dok supsidijarnu zaštitu najviše imaju klijenti iz Libije i Sirije (po 9 klijenata).

Vlada RS je donela Odluku o pružanju privremene zaštite raseljenim licima koja dolaze iz Ukrajine u martu 2022. godine, čije je trajanje produženo u martu 2023. godine na još godinu dana. U periodu izrade izveštaja, ukupno 105 klijenata BCLJP-a uživa privremenu zaštitu u RS.

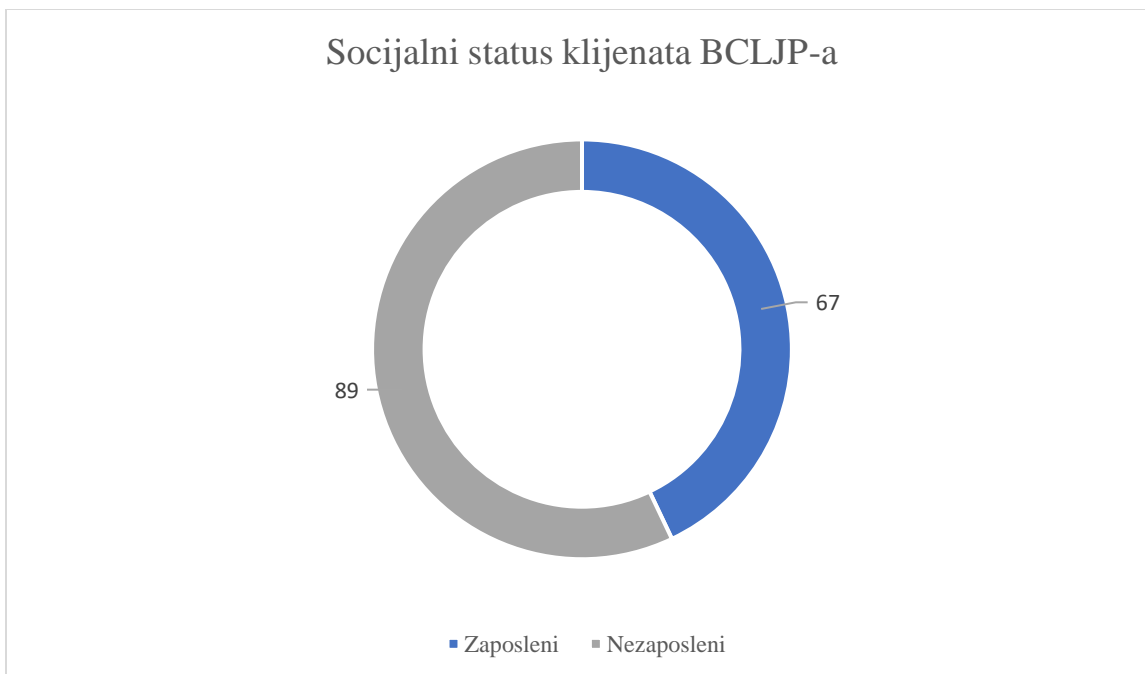
U periodu zaključenja izveštaja, u postupku azila se nalazilo ukupno 39 klijenta BCLJP-a. Od toga, najveći broj je poreklom iz Burundija (11) i Irana (6).

Kada je reč o mestu boravka, dve trećine klijenata BCLJP-a (152) stanuje na privatnoj adresi. Od toga, najviše je državljana Ukrajine (55), koje slede državljani Irana (19) i Libije (15).

Kao što je već pomenuto, najveći broj klijenata BCLJP-a pripada kategoriji radno sposobnog stanovništva. Većina njih (89), međutim, nije zaposlena.⁵² U ovoj kategoriji se nalaze i osobe koje su u penziji ili koje zbog drugih okolnosti nisu u mogućnosti da rade ili da nađu adekvatno zaposlenje. Jedan od najčešćih razloga je jezička barijera, kao i činjenica da je nemali broj klijenata BCLJP-a iz Ukrajine smešten u CA u Vranju, u manjoj sredini u kojoj su slabije mogućnosti za radno angažovanje. Kada se uzme u obzir da je pronalaženje posla i ekonomsko osnaživanje jedan od najvažnijih koraka u procesu integracije, jasno je da još uvek postoji dosta prostora za unapređenje i olakšanje pristupa tražilaca azila i izbeglica pravu na rad u RS.

⁵² U vreme izrade ovog izveštaja, u radnom odnosu bilo je ukupno 67 klijenata BCLJP-a.

4.2. Situaciono testiranje – omladinske zadruge

U dosadašnjoj praksi tima za integraciju BCLJP-a, određeni broj tražilaca azila i osoba kojima je dodeljen azil u RS obraćao se za pomoć prilikom učlanjenja u omladinske zadruge. Uglavnom je bila reč o mladim osobama koje se ne služe dovoljno dobro srpskim jezikom i kojima postupak učlanjenja nije bio u potpunosti jasan.

Za učlanjenje u omladinske zadruge, punoletnim državljanima RS potrebni su samo lična karta i otvoren bankovni račun, dok je za maloletnike neophodno prisustvo roditelja, odnosno zakanskog staratelja. U članu 23 Opštih pravila omladinskog i studentskog zadrugarstva⁵³ navedeno je sledeće:

Zadrugar može biti student, učenik i nezaposleno lice, koje nije mlađe od 15 niti starije od 35 godina.

Ovim pravilima nije posebno regulisan postupak učlanjenja stranih državljana, konkretno, tražilaca azila ili osoba kojima je dodeljeno utočište, supsidijarna zaštita ili privremena zaštita u RS.

⁵³ Sl. glasnik RS, br. 47/10.

U saradnji s Inicijativom za ekonomska i socijalna prava – A11, tim BCLJP-a je u oktobru 2022. godine sproveo situaciono testiranje čiji je predmet bilo učlanjenje izbeglica u omladinske zadruge.⁵⁴ Za potrebe testiranja angažovane su dve osobe iste starosne dobi i socijalnog statusa – konkretno, oba učesnika testiranja bila su nezaposlena i nijedan nije bio uključen u obrazovni sistem. Jedan učesnik je bio državljanin RS, a drugi državljanin Avganistana s odobrenom supsidijarnom zaštitom u RS. Testiranje je obavljeno u omladinskoj zadruzi „SAT“. Prvo je u zadrugu otišla osoba iz Avganistana, koju su zaposleni odbili da učlane jer nije u statusu studenta, s obrazloženjem da ne mogu da učlanjuju strance u zadrugu ukoliko ne studiraju u RS. Nakon toga se u istu zadrugu uputio državljanin RS, čiji je zahtev za članstvo odobren bez ikakvih poteškoća.

BCLJP i A11 su obavestili instituciju Poverenika za zaštitu ravnopravnosti o postupanju zaposlenih u zadruzi „SAT“ u napred opisanim slučajevima. Poverenica je u konkretnom slučaju ustanovila da je došlo do povrede odredbi Zakona o zabrani diskriminacije, odnosno utvrdila je postojanje diskriminacije, o čemu je donela mišljenje s preporukom.⁵⁵

U mišljenju je istaknuto da je u konkretnom slučaju došlo do neravnopravnog tretmana testiranih subjekata, te da je osobi iz Avganistana odbijen zahtev za članstvo u zadruzi isključivo zbog njenog statusa – reč je o osobi s odobrenim azilom u RS. Interesantno je da je zadruga „SAT“ tokom postupka navela da je do odbijanja članstva došlo usled „lošeg snalaženja zaposlenih“ koji su tom prilikom obavili razgovor s potencijalnim članom. Poverenica je ovoj omladinskoj zadruzi dala preporuku da u svakom pojedinačnom slučaju i na ravnopravan način razmatra zahteve za članstvo osoba s odobrenim azilom u RS, kao i da ubuduće ne krši zabranu diskriminacije.

Uzimajući u obzir da je pravo na rad jedno od najznačajnijih prava u postupku integracije izbeglica jer najdirektnije utiče na njihovo ekonomsko osnaživanje, navedeno mišljenje Poverenice je, nesumnjivo, od velike važnosti. BCLJP i Inicijativa A11 nastaviće pažljivo da prate sprovođenje preporuke Poverenice u nadi da se ovakvi i slični postupci diskriminacije neće ponavljati u praksi.

U vezi s tim, BCLJP podseća da je u toku 2022. godine Poverenica, postupajući po prethodnoj pritužbi⁵⁶ integracionog tima BCLJP-a, utvrdila da je „Omladinska zadruga Bulevar“ prekršila Zakon o zabrani diskriminacije⁵⁷ kada je odbila da učlani maloletnu osobu s odobrenom supsidijarnom zaštitom u RS. Tada je Poverenica konstatovala u svom mišljenju da je navedena omladinska zadruga po automatizmu odbila da razmotri zahtev za članstvo u zadruzi isključivo zbog statusa maloletnog stranca i na taj način ga neopravdano stavila u neravnopravan položaj.

⁵⁴ Vidi više u *Pravo na azil u Republici Srbiji 2022*, str. 160.

⁵⁵ Čl. 6 u vezi s čl. 17 Zakona o zabrani diskriminacije (*Sl. glasnik RS*, br. 22/09 i 52/21).

⁵⁶ Vidi više na: <https://bityl.co/KZBK>.

⁵⁷ Čl. 6 u vezi s čl. 16 Zakona o zabrani diskriminacije.

Imajući to u vidu, evidentno je da opisano postupanje omladinske zadruge „SAT“ na osnovu situacionog testiranja nije usamljen slučaj. Stiče se utisak da je, generalno, institucijama koje pružaju usluge izbeglicama i tražiocima azila potrebna veća upućenost i bolje poznavanje zakona kako ne bi dolazilo do situacija u kojima se oni diskriminišu, već do njihovog slobodnog ostvarivanja prava koja su im garantovana domaćim propisima.

4.3. Priče klijenata BCLJP-a o njihovom položaju i iskustvu u Republici Srbiji

4.3.1. Sirijac koji je odlučio da ostane u Srbiji

Mladi H. H. je napustio Siriju zbog nepovoljne bezbednosne situacije i namere da izbegne obavezno služenje vojnog roka tokom ratnog stanja u svojoj zemlji. Kuća u kojoj je živeo s porodicom je srušena u toku bombardovanja, on je zadobio povrede od gelera, a njegov brat, usled ranjavanja u nogu, trajni invaliditet. Osim straha od regrutacije, H. H. je rizikovao da, zbog dezerterstva, bude uhapšen i odveden u sirijski zatvor gde bi bio mučen ili ubijen. O boravku u Siriji je naveo sledeće:

U takvim usovima čovek ne može da mašta o budućnosti, o porodici i životu. Ljudski život više nema značaja u mojoj domovini. Tamo nije bitno da li sam ja živ ili mrtav.

Usled svih navedenih okolnosti, H. H. je doneo odluku da zatraži međunarodnu zaštitu u nekoj od država na tlu Evrope. Nakon dolaska u RS, H. H. je mnogo puta bezuspešno pokušavao da se preko Mađarske, ali i Rumunije i Hrvatske, uputi u neku od država EU. Na kraju je odustao od toga i odlučio da zatraži azil u RS. Svoja iskustva na graničnim prelazima je opisao na sledeći način:

Toliko sam puta pokušavao da pređem u Mađarsku, tako da sam počeo da osećam da svaki put kada me vrate, da me vraćaju kući. Jednom sam čak i uspeo da pređem u Mađarsku. Bio sam toliko žedan i dehidriran, pa sam jednoj porodici u blizini tražio vodu. Oni mi nisu dali vodu, već su pozvali policiju. Tako sam opet vraćen u Srbiju.

Tokom jedne kratke posete Novom Sadu, H. H. je upoznao devojkicu iz RS i ispričao joj svoju priču. Oboje su govorili turski jezik, što je doprinelo tome da njihova komunikacija bude olakšana i otvorena. Devojkica je izrazila želju da pomogne H. H. jer ima blizak kontakt u policiji i poznati su joj neophodni koraci koje treba da preduzme stranac koji želi da traži azil u RS. Objasnila je H. H. da je potrebno da se prvo uputi u policijsku stanicu. Tako se H. H. registrovao u Novom Sadu, kada mu je izdata potvrda o registraciji s nalogom da se u propisanom roku od 72 sata javi u PTC

u Preševu. O podršci koju je osetio ubrzo po dolasku u RS, kao i o utisku koji su na njega ostavili građani, H. H. je BCLJP-u izdvojio sledeće:

U Srbiji su mi se najviše svideli ljudi i to je promenilo moje mišljenje. Poželeo sam da ostanem ovde. Kada god kažem da sam Sirijac, ljudi mi pružaju ruku, jer znaju da dolazim iz prijateljske države. Ovde sam uvek imao podršku i pomoć.

Pravni tim BCLJP-a je upoznao H. H. tokom njegovog boravka u PTC u Preševu. U tom periodu, H. H. je pomagao u kuhinji PTC. Svi zaposleni KIRS-a znali su ko je mladi tražilac azila iz Sirije i o njemu su imali samo reči hvale. Nakon obavljenog pravnog savetovanja s BCLJP-om i podnošenja zahteva za azil pisanim putem u okviru PTC, H. H. je prebačen u CA u Krnjači. Nakon nekoliko meseci, službenica Kancelarije za azil je održala usmenu raspravu na kojoj je saslušala H. H. povodom njegovog zahteva za azil. Samo tri nedelje kasnije, krajem 2022. godine, Kancelarija za azil je donela rešenje kojim je H. H. dodelila supsidijarnu zaštitu u RS.⁵⁸ Za razliku od većine predmeta drugih tražilaca azila, postupak po zahtevu državljanina Sirije je okončan veoma brzo. O dužini trajanja postupka azila, ali i drugim pratećim izazovima u RS, H. H. je rekao:

Mnogo više ljudi bi želelo da ostanu u Srbiji da postupak azila ne traje toliko dugo. Ljudi su često demotivisani da ostanu i zbog toga što izbeglice ovde ne mogu da dobiju pasoš i putuju.

Nakon dodeljene međunarodne zaštite, tim BCLJP-a je nastavio da kontinuirano podržava H. H. u postupku integracije u srpsko društvo. H. H. marljivo uči srpski jezik i radi kao barmen u jednom poznatom restoranu u Zemunu. Želja mu je da dobije vozačku dozvolu u RS kako bi pronašao posao koji podrazumeva aktivnu vožnju. Omiljena mesta u Beogradu su mu Kalemegdan, Trg republike i Hipodrom, gde, kad god ima priliku, uživa u konjičkim trkama.

Srbija nije bogata država, ali su ovde ljudi dobri i miroljubivi, a to nadomesti sve bogatstvo na svetu!

⁵⁸ Rešenje Kancelarije za azil br. 26-2135/22 od 13. decembra 2022. godine.

4.3.2. Život LGBTI tražioca azila u Srbiji⁵⁹

F. je pripadnik LGBTI populacije i ateista. U rodnom gradu u Bangladešu silovao ga je član porodice, zbog istopolnog partnerskog odnosa je izgubio posao i svakodnevno se suočavao s drugim problemima zbog drugačije seksualne orijentacije. Rodbina ga primorala da se venča sa ženom, što je bilo protivno njegovoj volji. Njegov partner, koji je takođe bio primoran da sklopi ugovoreni brak, izvršio je samoubistvo.

U svojoj zemlji porekla F. je, usled drugačije seksualne orijentacije, bio meta ekstremističke studentske organizacije, čiji su ga članovi verbalno i fizički zlostavljali, zbog čega je bio primoran da napusti fakultet. Inače, ekstremističke organizacije u Bangladešu targetiraju gej muškarce, ateiste i promotere sekularizma. F. je bio poznat po LGBTI aktivizmu, ali je od toga odustao nakon što je ubijen direktor organizacije u kojoj je bio angažovan, kao i usled masovnog progona pripadnika LGBTI populacije. Zbog toga su njegov, kao i životi članova njegove porodice, bili ozbiljno ugroženi – porodica ga je krivila za položaj u kom se nalazi i počela je da ga doživljava kao teret, te je odlučio da napusti zemlju porekla.

S namerom da nastavi studije, F. se prijavio na nekoliko univerziteta u Evropi, očajnički pokušavajući da dobije studentsku vizu, jer mu je porodica obećala finansijsku podršku samo da ne bude u njihovoj blizini. Na kraju, F. je primljen na univerzitet u RS, gde je došao 2020. godine, nakon kratkog boravka u susednoj zemlji pre zvaničnog dobijanja studentske vize. To je bio prvi put da F. napušta zemlju porekla.

F. je ubrzo po dolasku u RS shvatio da ga je porodica prevarila – osim što su mu je uskratila obećanu finansijsku podršku za potrebe studiranja, rodbina je u potpunosti prekinula komunikaciju s njim. Bio je prinuđen da se iseli iz stana koji je prethodno iznajmio, nakon čega je završio na beogradskim ulicama. Tada je saznao za postupak azila. Ubrzo po obavljenoj registraciji, F. se uputio u CA, gde se sastao s pravnikom BCLJP-a, koji ga je pravno savetovao i objasnio mu da događaji koje je doživeo u zemlji porekla mogu biti razlozi za podnošenje zahteva za azil u RS.

U konkretnom slučaju, nadležni organi u postupku azila u RS zanemarili su važnost činjenice da su istopolne veze inkriminisane u zemlji porekla F., kao i rasprostranjenu praksu kažnjavanja LGBTI osoba. Takođe, nadležni organi su davali paušalne ocene o problemima koje je F. imao sa svojom porodicom, ignorišući činjenicu da ga je ona naterala na ugovoreni brak, kao i da ga je

⁵⁹ Studija slučaja je nastala u okviru projekta koji je, uz podršku GIZ-a, BCLJP sprovodio u periodu od novembra 2022. do maja 2023. godine, a čiji je cilj bio unapređenje položaja LGBTI tražilaca azila i izbeglica i osoba u pokretu. BCLJP je, kao nosilac projekta, s još 15 organizacija civilnog društva osnovao Mrežu organizacija civilnog društva sa ciljem pružanja sveobuhvatne podrške LGBTI izbeglicama, tražiocima azila i osobama u pokretu – *Rainbow Migration Network* (RMN) s namerom da kroz kontinuirani, sveobuhvatni i multidisciplinarni pristup pruži podršku LGBTI tražiocima azila, izbeglicama i osobama u pokretu, te da zagovara unapređenje njihovog položaja i potreba, kao i puno poštovanje njihovih ljudskih prava.

bliski član porodice seksualno zlostavljao. Kako su okolnosti konkretnog slučaja nepravilno ispitane, činjenično stanje je pogrešno utvrđeno, te je donet zaključak da se F. ne suočava s rizikom od progona u slučaju povratka u zemlju porekla. Zahtev za azil F. je odbijen u prvom i drugom stepenu, a u vreme pisanja ovog izveštaja, predmet se nalazi pred Upravnim sudom.

S obzirom na probleme i nasilje koje je doživeo u zemlji porekla, nagli prekid komunikacije s porodicom i negativnu odluku postupajućih organa u postupku azila, F. je bio u potrebi za sveobuhvatnom podrškom i uslugama prilagođenim njegovim ličnim prilikama. Pa tako, besplatnu pravnu pomoć mu je pružio senzibilisani pravnik koji, osim iskustva u oblasti izbegličkog prava, ima razvijenu ekspertizu u oblasti LGBTI prava. Nakon toga, F. je dobijao kontinuiranu psihološku podršku od strane senzibilisanog psihologa s iskustvom u radu s LGBTI tražiocima azila. Ta okolnost je značajno doprinela jačanju poverenja F. prema psihologu, njihovim otvorenim razgovorima o traumama pretrpljenim u državi porekla i mogućnosti F. da pruži psihologu druge informacije neophodne za postupak azila. Dodatno, uz pomoć svog punomoćnika, F. je posetio Prajd Info Centar u Beogradu, gde je imao priliku da upozna osobe iz lokalne LGBTI zajednice i nauči kako da se aktivno uključi u lokalne LGBTI aktivnosti. Nakon što mu je, uz pomoć integracionog savetnika BCLJP-a, izdata lična radna dozvola, F. je pružena dodatna podrška u pronalaženju posla, na osnovu čega je potom bio u mogućnosti da napusti CA i priušti iznajmljivanje privatnog smeštaja. U tome su F. asistenciju pružili kulturni medijatori s razvijenim iskustvom u radu s posebno ranjivim osobama kao što su pripadnici LGBTI populacije.

Uprkos neizvesnom ishodu o podnetom zahtevu za azil i sopstvene budućnosti, F. je u mogućnosti da aktivno radi na svojoj integraciji u srpsko društvo. To je prvenstveno zasluga organizacija civilnog društva koje su mu pružale kontinuiranu podršku i usluge prilagođene njegovim potrebama, te grupe senzibilisanih profesionalaca s iskustvom u radu s LGBTI osobama, što je stvorilo bezbedno okruženje u kom F. može da se nosi sa svojim traumama na adekvatan način. Usled svega navedenog, F. je u stanju da vodi normalan život u RS, bez straha da će biti progonjen samo na osnovu toga ko je.

4.3.3. LGBTI par koji je tražio azil u Srbiji⁶⁰

U pratnji partnera, S. je napustio zemlju porekla zbog svoje seksualne orijentacije, gde su partner i on gotovo svakodnevno trpeli nasilje za koje nisu mogli da dobiju zaštitu nadležnih organa. Komšije su ih više puta napadale zbog toga što su pripadnici LGBTI populacije, a jednom prilikom su upotrebile i hokejaške palice. Partneru S. se dešavalo da doživljava napade u javnom

⁶⁰ Ibid.

prevozu – ljudi bi ga vređali i psovali, nekada čak i šutirali zbog njegove pretpostavljene seksualne orijentacije. O tome je njegov partner rekao BCLJP-u sledeće:

Policija negativno reaguje na prijave LGBTI osoba o pretrpljenom nasilju. Prilikom pokušaja prijave jednog od incidenata, zapretili su mi zatvaranjem „među narkomane i HIV pozitivne osobe“ kako bi me silovali i zlostavljali.

Često se dešavalo da policijske patrole upadaju na mesta u kojima se okupljaju LGBTI osobe, te da ih maltretiraju i oduzimaju im lična dokumenta s ciljem zastrašivanja i ucenjivanja, zbog čega je njihov boravak na takvim mestima s vremenom postao nebezbedan. S. smatra da je, zbog svoje seksualne orijentacije, izgubio posao u državi porekla. Stanodavci nisu želeli da izdaju stan njemu i njegovom partneru zbog pretpostavke da su gej par, iako su bili primorani da kriju svoja lična svojstva. Kako je S. istakao BCLJP-u, u njegovoj zemlji postoji niz propisa koji onemogućavaju LGBTI osobama da vode normalan i bezbedan život. Osim toga, S. je imao opravdan strah od mobilizacije usled aktuelnog rata u koji je umešana njegova zemlja porekla. Zbog svega navedenog, S. i njegov partner su želeli da odu u neku od država Zapadne Evrope, ali nisu imali vizu ili bilo koji drugi način da odu negde gde će se osećati bezbedno, zbog čega su se uputili u RS.

Po dolasku u RS krajem 2022. godine, S. i njegov partner bili su u velikom strahu i pod ubeđenjem da srpsko društvo nije naklonjeno LGBTI osobama. I pored inicijalne namere da podnesu zahtev za azil, strah od suočavanja s dodatnim homofobičnim iskustvima sprečio ih je da odmah potraže pravnu i drugu neophodnu pomoć. Međutim, situacija se promenila nakon što su upoznali meštanku s kojom su se sprijateljili, a koja je odlučila da im pomogne i uputi ih na besplatno pravno savetovanje. Prilikom razgovora s pravnikom BCLJP-a o razlozima napuštanja zemlje porekla, S. i njegov partner su ispoljili visok nivo retraumatizacije i pokazali izvesnu dozu nepoverenja u komunikaciji. Međutim, kako su istakli, ubrzo su promenili mišljenje jer su se, zbog tretmana pravnika i otvorenosti organizacije prema LGBTI pravima, osetili prihvaćeno i dobrodošlo. Takav prijem su smatrali „neverovatnim“, s obzirom na to da je slično postupanje u njihovoj zemlji porekla strogo zabranjeno i kažnjivo zakonom.

Nakon uspostavljanja odnosa poverenja sa senzibilisanim pravnikom, S. i njegov partner su istakli druge probleme s kojima su se suočavali, kao što je ozbiljno narušeno mentalno zdravlje, te velika potreba za psihološkom podrškom. BCLJP ih je zbog toga neodložno uputio psihologu koji ima iskustva u radu s LGBTI tražiocima azila, dok su, u međuvremenu, uspostavili visok nivo poverenja s dva prevodioca, koji su im pomogli da prevaziđu jezičku barijeru i adekvatno iskažu svoje potrebe i razloge progona. Senzibilisani kulturni medijatori pružili su im podršku prilikom postupka registracije, budući da su S. i njegov partner, usled traumatičnih iskustava u državi porekla, razvili strah od policije. Nakon toga, pomogli su im u procesu preseljenja iz objekta za smeštaj tražilaca azila na privatnu adresu, jer su S. i njegov partner, zbog velikog broja njihovih sunarodnika i potencijalnog homofobičnog ponašanja, zazirali od boravka u CA.

LGBTI par je tokom svog boravka u RS upoznat s aktivnostima koje organizuje LGBTI zajednica u RS. Uz pomoć pravnika BCLJP-a, psihologa i kulturnog medijatora, S. i njegov partner uspeli su da prevaziđu strah i da učestvuju u događaju za LGBTI tražioce azila i izbeglice, koji je organizovan u bezbednom prostoru za LGBTI osobe. Uz sveobuhvatnu podršku i usluge prilagođene njihovim potrebama, S. i njegov partner pobedili su strah od života u novoj sredini i bili su u stanju da se izbore a traumama koje su doživeli u svojoj zemlji porekla. Na kraju, uspeli su da izgrade poverenje prema pružaocima usluga, što je od velikog značaja za pokrenut postupak azila, s obzirom na to da se sada osećaju snažnije da otvorenije govore o razlozima progona. Sve navedeno razvija zdrave osnove da se S. i njegov partner više uključe u postupak integracije u srpsko društvo.

4.4. Poseban dodatak – godinu dana primene privremene zaštite u Republici Srbiji

Privremena zaštita⁶¹ predstavlja pravni mehanizam kojim se strancu odobrava zaštita onda kada uslovi dolaska u određenu zemlju otežavaju sprovođenje redovne procedure za dobijanje azila.⁶² Savet EU je 2001. godine usvojio Direktivu o privremenoj zaštiti, s ciljem definisanja minimalnih standarda za pružanje privremene zaštite u situacijama masovnog priliva raseljenih lica i s ciljem uspostavljanja ravnoteže u prijemu ovih lica među državama članicama.⁶³ Dana 4. marta 2022. godine, Savet EU je, prvi put od stupanja na snagu Direktive o privremenoj zaštiti, usvojio Odluku o sprovođenju Direktive o privremenoj zaštiti, kojom se utvrđuje postojanje masovnog priliva osoba raseljenih iz Ukrajine i koja obavezuje države članice da aktiviraju pravni mehanizam o pružanju privremene zaštite.⁶⁴ Odluka je stupila na snagu istog dana, a usvojena je s

⁶¹ Koncept privremene zaštite kao takav nije definisan određenim međunarodnim pravnim instrumentom, već se za razumevanje njegovog značenja možemo osloniti na formulaciju UNHCR-a, prema kojoj privremena zaštita predstavlja „specifičan privremeni zaštitni odgovor na situacije masovnog priliva izbeglica kada se pruža neposredna hitna zaštita od vraćanja“. Vidi više na: International Commission of Jurists (ICJ), *Migration and International Human Rights Law, Practitioners Guide No. 6, Updated Edition 2014*, str. 88.

⁶² *International Commission of Jurists (ICJ), Migration and International Human Rights Law*, str. 89.

⁶³ European Union: Council of the European Union, *Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on Minimum Standards for Giving Temporary Protection in the Event of a Mass Influx of Displaced Persons and on Measures Promoting a Balance of Efforts Between Member States in Receiving such Persons and Bearing the Consequences Thereof*, 7 avgust 2001. godine, OJ L.212/12-212/23; 2001/55/EC, dostupno na: <https://bit.ly.co/KZBJ>.

⁶⁴ Više o aktiviranoj privremenoj zaštiti na nivou EU i u RS videti u *Pravo na azil u Republici Srbiji 2022*, str. 161–163, i poseban izveštaj BCLJP-a: Jelena Ilić (ur.), *Godinu dana primene privremene zaštite u Republici Srbiji: Upporedna analiza i preporuke*, Beogradski centar za ljudska prava (Beograd, 2023, u daljem tekstu: *Godinu dana primene privremene zaštite u Republici Srbiji: Upporedna analiza i preporuke*), dostupno na: <https://bit.ly.co/KR9C>.

ciljem pružanja neposredne zaštite osobama raseljenim iz Ukrajine nakon 24. februara 2022. godine.⁶⁵

Na nacionalnom nivou, ZAPZ⁶⁶ predviđa da se privremena zaštita odobrava u vanrednom postupku u slučaju masovnog priliva raseljenih osoba koja se ne mogu vratiti u državu svog porekla ili uobičajenog boravišta i kada postoji rizik da zbog tog masovnog priliva nije moguće efikasno sprovesti individualni postupak azila radi zaštite interesa raseljenih i drugih osoba koje traže zaštitu. Prema ZAPZ, privremena zaštita se može odobriti i strancima koji su u vreme donošenja odluke o privremenoj zaštiti zakonito boravili u RS, ali kojima je pravo na boravak isteklo pre ukidanja odluke o privremenoj zaštiti. Ovo predstavlja povoljnije rešenje od onog koje postoji na nivou EU, budući da i Direktiva i odluka Saveta EU ne prepoznaju ovu kategoriju osoba, već se samo ostavlja mogućnost državama članicama da prošire personalni domen privremene zaštite.⁶⁷

Po uzoru na postupanje država članica EU, RS je prvi put aktivirala mehanizam privremene zaštite donošenjem Odluke Vlade RS,⁶⁸ koja je stupila na snagu 19. marta 2022. godine.⁶⁹ U martu 2023. godine, RS je produžila trajanje privremene zaštite Odlukom o dopuni Odluke Vlade RS o pružanju privremene zaštite raseljenim licima koja dolaze iz Ukrajine od 17. marta 2023. godine.⁷⁰ Odlukom je utvrđeno da razlozi za privremenu zaštitu i dalje postoje, usled čega je njeno trajanje produženo na još godinu dana, do 18. marta 2024. godine.

U skladu sa ZAPZ, ali i odlukom kojom se aktivira mehanizam privremene zaštite, osobama kojima je odobrena privremena zaštita garantuje se pristup svim pravima iz člana 76 ZAPZ. Ova prava obuhvataju boravak u periodu važenja privremene zaštite; ispravu koja potvrđuje status i boravak; zdravstvenu zaštitu, u skladu s propisima kojima je uređena zdravstvena zaštita stranaca; pristup tržištu rada u periodu važenja privremene zaštite, u skladu s propisima kojima se uređuje zapošljavanje stranaca; besplatno osnovno i srednje obrazovanje u državnim školama, u skladu s posebnim propisima; pravnu pomoć pod uslovima propisanim za tražioca; slobodu veroispovesti

⁶⁵ Council implementing decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection, dostupno na: <https://bityl.co/KZBH>.

⁶⁶ Čl. 74 ZAPZ propisuje da se raseljenim licima smatraju stranci koji su bili prisiljeni da napuste područje ili državu svog porekla ili uobičajenog boravišta, odnosno koji su bili evakuisani, a koji se ne mogu vratiti u trajne i sigurne uslove života zbog situacije koja preovladava u toj državi, a naročito: lica koja su napustila područje oružanih sukoba ili lokalnog nasilja, kao i lica koja su u ozbiljnoj opasnosti od masovnog kršenja ljudskih prava ili koja su bila žrtve tog kršenja.

⁶⁷ Čl. 74 ZAPZ.

⁶⁸ Odluka Vlade Republike Srbije o pružanju privremene zaštite u Republici Srbiji raseljenim licima koja dolaze iz Ukrajine, *Sl. glasnik RS*, br. 36/22.

⁶⁹ Više o Odluci Vlade RS videti u *Pravo na azil u Republici Srbiji 2022 i Godinu dana primene privremene zaštite u Republici Srbiji: Upporedna analiza i preporuke*.

⁷⁰ Odluka o dopuni Odluke o pružanju privremene zaštite u Republici Srbiji raseljenim licima koja dolaze iz Ukrajine, *Sl. glasnik RS*, br. 21/23-44.

pod istim uslovima kao državljani RS; kolektivni smeštaj u objektima određenim za te namene; odgovarajući smeštaj ako se radi o osobi kojoj su potrebne posebne prihvatne garancije (što se odnosi na posebno ranjive kategorije).⁷¹

Od marta 2022. godine, BCLJP je pravno zastupao osobe iz Ukrajine koje su želele da podnesu zahtev za privremenu zaštitu u RS i pružao im pomoć u pristupu ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Tim BCLJP-a je zastupao kako osobe koje borave na privatnoj adresi tako i one smeštene u CA u Vranju, koji je predviđen za boravak izbeglica iz Ukrajine, te je na taj način pratio primenu mehanizma privremene zaštite u praksi. O tome će biti više reči u nastavku teksta.

4.4.1. Pristup pojedinim pravima osoba s dodeljenom privremenom zaštitom u RS

BCLJP je u februaru i martu 2023. godine sproveo anketu među osobama s odobrenom privremenom zaštitom u RS, s ciljem razumevanja procesa primene ovog pravnog mehanizma i analiziranja u kojoj meri osobe poreklom iz Ukrajine mogu uspešno da ostvare svoja prava. Istraživanje je sprovedeno među osobama koje borave u CA u Vranju i osobama koje borave na privatnoj adresi širom RS. Nalazi iz ankete su dali značajne odgovore na pitanja na koji način izbeglice razumeju prava koja proizlaze iz mehanizma privremene zaštite.

Što se tiče **pristupa postupku za odobrenje privremene zaštite**, formalnosti su svedene na minimum da bi procedura bila što jednostavnija. Naime, nakon registracije stranaca od strane MUP-a, bilo je dovoljno da osoba priloži dokument kojim dokazuje ukrajinsko državljanstvo, odobren azil ili istovetnu nacionalnu zaštitu, stalno nastanjenje ili privremeni boravak u Ukrajini, kako bi Kancelarija za azil izdala rešenje kojim odobrava privremenu zaštitu. Kancelarija za azil je u periodu od početka 2023. godine do 30. juna donela 198 novih rešenja kojima se odobrava privremena zaštita. U navedenom periodu je ukupno 179 osoba podnelo zahtev za odobrenje privremene zaštite, od čega je bilo 155 odraslih i 24 dece. Istovremeno je doneto 730 rešenja o produženju privremene zaštite. Među osobama kojima je odobrena privremena zaštita nije bilo dece bez pratnje, ali je, u skladu s Odlukom, bilo državljana trećih zemalja koji su prethodno imali regulisan boravak u Ukrajini. Među njima je bilo najviše državljana Rusije (24), Jermenije (4), Libije (3), Gruzije i Litvanije (po 1).

Primer dobre prakse predstavlja i **rad Kancelarije za azil**, koja je uz rešenja o dodeljivanju privremene zaštite, dodavala prilog s informacijama o pravima na ukrajinskom i ruskom jeziku, s uputstvom da se uživaoci privremene zaštite za sva dodatna pitanja mogu obratiti putem imejl adrese posebno kreirane za osobe poreklom iz Ukrajine s privremenom zaštitom. U pogledu pružanja informacija o njihovim pravima, anketirani ispitanici su najčešće navodili BCLJP, KIRS

⁷¹ Čl. 76 ZAPZ.

i MUP kao relevantne izvore informacija. Tokom prvih godinu dana važenja privremene zaštite, izbeglice poreklom iz Ukrajine s odobrenom zaštitom neometano su ulazile i izlazile iz RS. Dodatno, granična policija je odobravala slobodan ulazak na teritoriju RS državljanima trećih zemalja, prema kojima RS inače ima uspostavljen vizni režim, a koji potpadaju pod obuhvat Odluke Vlade RS o privremenoj zaštiti. Sličnu praksu imale su i zemlje EU. Ovakvo postupanje granične policije predstavlja primer dobre prakse, kao i činjenica da privremeno i povremeno vraćanje u Ukrajinu nije imalo uticaja na uživanje i kontinuitet privremene zaštite u RS.

Prema ZAPZ, osobi kojoj je odobrena privremena zaštita Kancelarija za azil izdaje ličnu kartu na propisanom obrascu, s rokom važenja koji je jednak roku na koji joj je odobrena privremena zaštita. Sadržina i izgled lične karte za lica kojima je odobrena privremena zaštita predstavljaju jedne od glavnih izazova pri ostvarivanju garantovanih prava. Naime, Pravilnikom⁷² je određen format na papiru, koji se popunjava rukom, ima fotografiju nosioca u boji i pečat Kancelarije za azil. Dodatno, sadržina lične karte za ove osobe je nepotpuna, jer izostaju podaci o evidencijskom broju stranca (EBS).

U skladu sa ZAPZ, **pristup tržištu rada** ostvaruje se u skladu s propisima kojima se uređuje zapošljavanje stranaca. Zakon o zapošljavanju stranaca prepoznaje osobe kojima je odobrena privremena zaštita kao posebnu kategoriju stranaca, usled čega im se lična radna dozvola izdaje na zahtev,⁷³ i to na period trajanja statusa, odnosno trajanja lične karte.⁷⁴

Osobe poreklom iz Ukrajine s odobrenom privremenom zaštitom, za razliku od tražilaca azila, stiču pravo na pristup tržištu rada odmah po donošenju rešenja o odobrenju privremene zaštite. U odnosu na ostale posebne kategorije stranaca, pristup tržištu rada bio je dodatno olakšan i usled delimičnog oslobođenja od plaćanja takse za izdavanje lične radne dozvole. Imajući u vidu posebnu ranjivost i ugroženost ove kategorije stranaca, Nacionalna služba za zapošljavanje je umanjivala navedeni iznos takse, u skladu sa Zakonom o administrativnim taksama⁷⁵ i prema proceni da ova kategorija stranaca ne može da plati taksu bez štete po svoje nužno izdržavanje ili nužno izdržavanje svoje uže porodice. S druge strane, osobe koje su boravile u CA u Vranju bile su u celosti oslobođene od plaćanja takse. U pogledu vremena za obradu zahteva za izradu lične

⁷² Pravilnik o sadržini i izgledu obrasca zahteva za azil i sadržini i izgledu obrazaca isprava koje se izdaju tražiocu azila i licu kojem je odobren azil ili privremena zaštita. *Sl. glasnik RS*, br. 42/18.

⁷³ *Sl. glasnik RS*, br. 128/14, 113/17, 50/18 i 31/19.

⁷⁴ Čl. 12 i 13 Zakona o zapošljavanju stranaca.

⁷⁵ Ako organ nadležan za donošenje spisa, odnosno vršenja radnje, na zahtev obveznika – fizičkog lica, na osnovu dokumentovanih podataka o primanjima obveznika – fizičkog lica i članova njegove uže porodice, proceni da obveznik ne može da plati taksu bez štete po svoje nužno izdržavanje ili nužno izdržavanje svoje uže porodice, rešenjem će odlučiti da se taksa do iznosa od 10.000 dinara ne plati, a ako je taksa propisana u iznosu preko 10.000 dinara, odlučiće da se u tom slučaju taksa plati u iznosu koji predstavlja razliku između propisane takse i 10.000 dinara. Čl. 19, st. 3 Zakona o republičkim administrativnim taksama.

radne dozvole, može se izvesti zaključak da je proces prilično dug, naročito na teritoriji grada Vranja, gde je za izdavanje rešenja po pojedinim zahtevima bilo potrebno čak i više od tri meseca.

Pored dugog perioda čekanja na izdavanje lične radne dozvole, pristup pravu na rad bio je otežan osobama poreklom iz Ukrajine i usled drugih ograničavajućih faktora. Ključne prepreke uspešnom pristupu tržištu rada jesu nepoznavanje srpskog jezika, ali i obaveze u vezi s brigom o deci ili negom starijih ili bolesnih članova porodice. Ovim su naročito bile pogođene žene koje, prema podacima, čine i većinu osoba s odobrenom privremenom zaštitom u RS.

Dodatni problem u vezi s pristupom tržištu rada nastao je tokom perioda produženja trajanja privremene zaštite u martu 2023. godine, kada je stupila na snagu Odluka o dopuni Odluke o pružanju privremene zaštite u RS raseljenim licima koja dolaze iz Ukrajine. Istek inicijalnog perioda od godinu dana, na koji je privremena zaštita bila aktivirana, podrazumevao je i prestanak važenja svih ličnih dokumenata koja su izdata njihovim uživaocima, uključujući i period važenja ličnih radnih dozvola. Tako su se osobe s odobrenom privremenom zaštitom u RS našle u vakuumu između usvajanja odluke o produženju privremene zaštite i izdavanja novih rešenja i ličnih dokumenata, što im je onemogućilo kontinuitet u zaposlenju i kontinuitet trajanja ličnih dokumenata.

Integracioni tim BCLJP-a je u toku poslednjih godinu dana uključio dve klijentkinje poreklom iz Ukrajine u rad socijalnog preduzeća „Women on the Way“, čiji je fokus usmeren na zapošljavanje žena izbeglica. Ostale radno angažovane osobe iz Ukrajine najčešće su pronalazile poslove na teritoriji grada Beograda, ali je BCLJP uočio trend angažovanja na poslovima niže kvalifikacije od onih koje su ove osobe imale u zemlji porekla. Pomenuti trend postoji uprkos tome što, prema nalazima ankete BCLJP-a, većina ispitanika poseduje diplomu visokog obrazovanja (čak 60 odsto).

Primer dobre prakse predstavlja i radno angažovanje ukrajinske državljanke s odobrenom privremenom zaštitom na poziciju lekara opšte prakse pri CA u Vranju, a na osnovu kvalifikacije prethodno stečenog obrazovanja i priznate strane visokoškolske isprave u postupku pred ENIC/NARIC centrom Agencije za kvalifikacije u Beogradu. Tim BCLJP-a je pomagao ovoj lekarki da završi stručni ispit, dobije licencu i upiše se u imenik Lekarske komore Srbije.

Tokom primene mehanizma privremene zaštite, BCLJP je uočio pojedine nedostatke u pristupu pravu na **zdravstvenu zaštitu**. Prema ZAPZ, pravo na zdravstvenu zaštitu je uređeno u skladu s propisima koji regulišu pravo na zdravstvenu zaštitu stranaca, koji izbeglice i tražioce azila izjednačava sa strancima u pogledu načina pružanja zdravstvenih usluga. Međutim, zakonska rešenja ne prepoznaju osobe kojima je odobrena privremena zaštita u ovom pogledu.

U oblasti **prava na obrazovanje**, zakonodavni okvir RS jasno propisuje pravo na besplatno osnovno i srednje obrazovanje u državnim školama. U toku školske 2022/2023. godine, BCLJP

nije uočio veće izazove u pristupu pravu na obrazovanje osoba s odobrenom privremenom zaštitom. Tim BCLJP-a je imao samo jednu asistenciju u vezi s uključivanjem deteta iz Ukrajine u više razrede jedne osnovne škole u Beogradu. Naime, roditeljima je, radi upisivanja deteta u školu, upućen zahtev za kvalifikaciju prethodnih razreda osnovne škole preko ENIC/NARIC centra Agencije za kvalifikacije. To je bilo u suprotnosti sa Stručnim uputstvom Ministarstva prosvete, koje omogućava upis dece tražilaca azila i izbeglica bez potpune dokumentacije i dokaza o prethodno stečenom obrazovanju.⁷⁶ Tek nakon intervencije Ministarstva prosvete, škola je prihvatila da upiše dete iz Ukrajine bez dostavljanja dokaza o prethodno stečenom obrazovanju u državi porekla.

Tokom godinu dana primene privremene zaštite, BCLJP je nastavio dobru saradnju s timom ENIC/NARIC centra Agencije za kvalifikacije. Kvalifikovana je jedna diploma srednje škole za klijentkinju poreklom iz Ukrajine i dve strane visokoškolske isprave za osobe kojima je odobrena privremena zaštita. ENIC/NARIC centar je usvajao zahteve BCLJP-a za oslobađanje od plaćanja troškova postupka kvalifikacije u celini, uzimajući u obzir posebnu ranjivost ove kategorije stranaca.

Na osnovu analize normativnog okvira mehanizma privremene zaštite i načina njegove primene, BCLJP-a smatra da je pristup pravima stranaca s odobrenom privremenom zaštitom u RS, do zaključenja ovog izveštaja, bio generalno efikasan. Ipak, u određenim segmentima zaštite, osobe iz Ukrajine su se suočavale s izvesnim poteškoćama, kao što su zdravstvena zaštita i pristup tržištu rada.

Dodatno, kao otvoreno pitanje ostaje alternativni vid boravka u RS za osobe koje dolaze iz Ukrajine, budući da je maksimalna dužina trajanja privremene zaštite u RS ograničena na dve godine, te da Odluka Vlade RS ističe u martu 2024. godine. BCLJP će nastaviti da prati pristup pravima stranaca s odobrenom privremenom zaštitom u RS, kao i primenu ovog pravnog mehanizma u praksi.

⁷⁶ Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Stručno uputstvo za uključivanje učenika izbeglica/trazilaca azila u sistem obrazovanja i vaspitanja, od 5. maja 2017. godine, dostupno na: <https://bit.ly/40Yrvxj>.